

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
(повна назва)
Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою
(повна назва)

АТЕСТАЦІЙНА РОБОТА

Пояснювальна записка

рівень вищої освіти другий (магістерський)

Обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки
підприємства
(тема)

Виконав:

студент 2 курсу, групи УФЕБим-19-1
Ал-Касеасбех Ахмад Закарія Саламех
(прізвище, ініціали)

Спеціальність 073 Менеджмент
(код і повна назва спеціальності)

Тип програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітня програма Управління
фінансово-економічною безпекою
(повна назва освітньої програми)

Керівник проф. Полозова Т.В.
(посада, прізвище, ініціали)

Допускається до захисту

Зав. кафедри

(підпис)

Полозова Т. В.
(прізвище, ініціали)

2020 р.

Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту

(повна назва)

Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою

(повна назва)

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 073 Менеджмент

(код і повна назва)

Тип програми освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітня програма Управління фінансово-економічною безпекою

(повна назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри _____

(підпис)

«_____» _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ
НА АТЕСТАЦІЙНУ РОБОТУ

студентові Ал-Касеасбех Ахмад Закарія Саламех

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки підприємства

затверджена наказом по університету від 30 жовтня 2020 р. № 1493 Ст

2. Термін подання студентом роботи до екзаменаційної комісії 20 грудня 2020 р.

3. Вихідні дані до роботи Наукові літературні джерела, періодичні видання, фінансова звітність підприємства, законодавчо-нормативні акти, електронні джерела

4. Перелік питань, що потрібно опрацювати в роботі _____

Вступ. 1 Теоретичні засади обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства. 2 Аналіз господарської діяльності та організації облікової роботи на ТОВ «Поліфом». 3 Напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства. Висновки. Перелік джерел посилання. Додаток.

5. Перелік графічного матеріалу із зазначенням креслеників, схем, плакатів, комп'ютерних ілюстрацій _____

1. Об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження. 2-3. Система і механізм обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства. 4. Складові обліково-аналітичної інформації. 5-6. Процес формування і класифікація обліково-аналітичної інформації. 7-8. Аналіз діяльності підприємства. 9. Зміст обліково-аналітичної діяльності. 10. Фактори впливу та ризику в системі бухгалтерського обліку.

6. Консультанти розділів роботи (п.6 включається до завдання за наявності консультантів згідно з наказом, зазначеним у п.1)

Найменування розділу	Консультант (посада, прізвище, ім'я, по батькові)	Позначка консультанта про виконання розділу	
		підпис	дата

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні засади обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства	02.11.20-10.11.20	виконано
2	Аналіз господарської діяльності та організації облікової роботи на ТОВ «Поліфом»	11.11.20-17.11.20	виконано
3	Напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства	18.11.20-28.11.20	виконано
4	Оформлення атестаційної роботи	29.11.20-02.12.20	виконано
5	Перевірка атестаційної роботи на плагіат	03.12.20-05.12.20	виконано
6	Підготовка доповіді та ілюстративного матеріалу	06.12.20-09.12.20	виконано
7	Рецензування атестаційної роботи	10.12.20-15.12.20	виконано

Дата видачі завдання 02 листопада 2020 р.

Студент _____
(підпис)

Керівник роботи _____ проф. Полозова Т.В.
(підпис) (посада, прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Атестаційна робота: 98 с., 10 табл., 10 рис., 75 джерел, 1 додаток.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА, СИСТЕМА, ІНФОРМАЦІЯ.

Об'єктом дослідження є управління системою економічної безпеки підприємства.

Метою роботи є аналіз теоретичних аспектів та розробка заходів щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки для досліджуваного підприємства.

Розглянуто теоретичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства. Проаналізовано методи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства. Розглянуто складові та процес формування обліково-аналітичної інформації. Проаналізовано обліково-аналітичну діяльність в системі економічної безпеки ТОВ «Поліфом». Запропоновано напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки ТОВ «Поліфом». Запропоновано шляхи запобігання загрозам, пов'язаним з кругообігом облікової інформації.

ABSTRACT

Master thesis: 98 p., 10 tables, 10 fig., 75 sources, 1 exhibit.

ACCOUNT-ANALYTICAL PROVISION, ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE, SYSTEM, INFORMATION.

The object of the research is system management to economic security of the enterprise.

The purpose of the research – analysis theoretical aspect and development action on improvement account-analytical ensuring the system to economic security for investigation enterprise.

The theoretical aspects account-analytical ensuring the system to economic security of the enterprise are considered. The methods account-analytical provision to economic security of the enterprise are analyzed. The component and process of the shaping account-analytical information are considered. Account-analytical activity of system of economic security «Polifom» ltd. is analyzed. The directions of the improvement account-analytical ensuring the system of economic security «Polifom» ltd. are offered. The ways of the prevention of the threats, in accordance with circulation of account information are offered.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1 Теоретичні засади обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства.....	9
1.1 Система обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.....	9
1.2 Процес формування обліково-аналітичної інформації.....	20
1.3 Огляд сучасних методів обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.....	36
2 Аналіз господарської діяльності та організації облікової роботи на ТОВ «Поліфом».....	47
2.1 Аналіз результатів господарської діяльності підприємства.....	47
2.2 Організація облікової роботи на підприємстві.....	50
2.3 Зміст обліково-аналітичної діяльності підприємства.....	60
3 Напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства.....	68
3.1 Удосконалення сфери діагностики економічної безпеки підприємства	68
3.2 Фактори впливу на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку ТОВ «Поліфом».....	71
Висновки.....	84
Перелік джерел посилання.....	91
Додаток А Копії публікацій.....	99

ВСТУП

Обліково-інформаційна система, спрямована на достовірне, об'єктивне та своєчасне відображення даних про здійснення господарських операцій, в даний час перебуває у стані роздвоєння: одна сторона якого чітко регламентована нормативно-правовими актами стосовно ведення бухгалтерського обліку і на основі його зведених даних формування податкової та фінансової звітності, а друга має креативний відтінок, носить чисто суб'єктивний характер у підготовці інформації для прийняття рішень менеджерами стосовно проведення заходів для сталого розвитку підприємства. Надання переваги креативному обліку збільшує рівень загроз економічної безпеки підприємства і бізнесу.

За результатами аналізу сучасного стану розвитку економічної науки стосовно економічної безпеки були виявлені переваги тих підходів, в яких пріоритетним є не розгляд окремих аспектів та загроз економічній безпеці, чи її звужене тлумачення як збереження економічних, виробничих та інноваційно-технологічних таємниць, а в яких економічна безпека визначається як стан надійного і тривалого функціонування підприємства, як захищеність її життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, яка забезпечується системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно-технічного і соціального характеру.

Теоретичні та методичні аспекти управління економічною безпекою та обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки викладені в роботах таких вчених як М. М. Єрмошенка, Н. С. Іванової, М. С. Пушкаря, В. Г. Андрійчука, А. Л. Беспалько, О. С. Власюка, Л. В. Гнилицької, М. Г. Чумаченка, А. А. Чухно та інших.

Разом з тим, глобалізаційні аспекти гарантування економічної безпеки на локальному рівні потребують подальшого теоретико-методологічного і

прикладного розгляду. Найактуальнішими з них є: удосконалення методологічних підходів до комплексної оцінки рівня, стану та динаміки економічної безпеки підприємства в умовах глобалізації економіки; формування якісно нової парадигми обліково-інформаційного базису економічної безпеки, який би ураховував зовнішні та внутрішні впливи на економічний розвиток; моніторинг та оцінка загроз і ризиків; визначення основних шляхів удосконалення управління економічною безпекою; розробка стратегії розвитку з урахуванням інституціонального фактору.

Об'єктом дослідження є управління системою економічної безпеки підприємства.

Предметом дослідження є обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки підприємства.

Метою роботи є аналіз теоретичних аспектів та розробка заходів щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки для досліджуваного підприємства.

Для досягнення мети у роботі було поставлено такі завдання:

- розглянути теоретичні засади обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства;
- розглянути процес формування обліково-аналітичної інформації;
- проаналізувати сучасні методи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства;
- здійснити аналіз господарської діяльності та організації облікової роботи на ТОВ «Поліфом»;
- запропонувати напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства;
- визначити фактори впливу на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку ТОВ «Поліфом».

Інформаційною основою для проведення дослідження були періодичні наукові видання, законодавство України, фінансова звітність досліджуваного підприємства.

Для проведення дослідження були використані методи аналізу та синтезу інформації, яка характеризує діяльність підприємства з забезпечення його безпеки; порівняння та узагальнення показників безпеки і діяльності підприємства; інтерпретація висновків, що випливають з результатів аналізу ситуації, яка складається у забезпеченні безпеки підприємств.

Практична значущість отриманих результатів полягає у тому, що запропоновані у роботі практичні рекомендації можуть бути використані підприємствами будь-якої галузі для обліково-аналітичного забезпечення ефективного функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати проведених досліджень, висновки і рекомендації, які викладені в роботі, доповідались на I Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні стратегії економічного розвитку: наука, інновації та бізнес-освіта» (Харків, 2020).

Публікації. Результати досліджень опубліковано в 2 наукових працях, у тому числі 1 стаття у колективній монографії і 1 тези конференції.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Система обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

У сучасних умовах господарювання однією з найважливіших складових забезпечення економічної безпеки виступає інформаційне забезпечення. Пояснюється це, у першу чергу, змінами в суспільстві, яке поступово перетворюється з індустріального в інформаційне, у якому проведення й обіг інформації стає одним з головних ланок економіки. На відміну від недалекого минулого, коли конкурентоспроможність суб'єкта господарювання визначалася його здатністю виробляти якісну продукцію й грамотно її реалізовувати, зараз його місце на ринку значним образом залежить від уміння захищати свою ділову, комерційну, технологічну інформацію й вести ефективну роботу щодо пошуку нових джерел одержання даних з метою формування стратегії й тактики протидії загрозам діяльності підприємства і його постійному розвитку.

Протидіяти загрозам можливо лише володіючи достовірною й точною інформацією, опираючись на яку суб'єкт господарської діяльності обирає партнерів, установлює взаємини й визначає форму розрахунків із клієнтами й постачальниками, вирішує питання про інвестування своїх коштів. Саме таку інформацію повинна генерувати система бухгалтерського обліку й аналізу. І не дивлячись на всю важливість обліково-аналітичної складової в забезпеченні економічної безпеки суб'єкта господарювання, системних наукових досліджень щодо методик і технологій збору й обробки обліково-

аналітичної інформації в системі економічної безпеки вітчизняних підприємств поки не здійснене.

Для обґрунтування теоретичної основи системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки здійснимо аналіз наукових підходів до визначення понятійного апарата елементів, які її формують, а саме: «обліково-аналітична система», «забезпечення» і «обліково-аналітичне забезпечення».

У найбільш широкому розумінні обліково-аналітична система – це система, яка базується на бухгалтерській інформації, яка включає оперативні дані й використовує для економічного аналізу статистичну, технічну, соціальну й інші види інформації необхідну для прийняття управлінських рішень на макро- і мікрорівнях [1].

Своєю чергою забезпечення – це сукупність заходів і засобів, створення умов, які сприяють нормальному протіканню економічних процесів, підтримці стабільного функціонування економічної системи і її об'єктів, попередженню внутрішніх і зовнішніх загроз діяльності [2].

Логічне об'єднання зазначених категорій з урахуванням напрямків діяльності дозволило сформулювати поняття «обліково-аналітичне забезпечення», що неодноразово розглядалося в роботах таких учених як І. Бланк, С. Галузіна, М. Пушкар, Н. Тичиніна, Л. Попова.

Зокрема, І. Бланк визначає обліково-аналітичне забезпечення як систему, яка базується на даних бухгалтерського обліку, включаючи оперативні дані, і використовує для економічного аналізу статистичну, технічну, довідкову й інші види інформації [3]. Разом з тим у даному визначенні не простежується спрямованості використання такої інформації й технологій її надання.

Більш ґрунтовно до визначення обліково-аналітичного забезпечення підійшла С. Галузіна, яка характеризує його «як здійснення облікових і

аналітичних процедур у режимі реального часу, виявлення відхилень від запланованих показників і використання отриманих результатів для прийняття управлінських рішень» [4]. І найбільш удалим є визначення надане Н. Тичиніною, яка вважає, що обліково-аналітичне забезпечення являє собою єдність систем обліку, аналізу й аудита, об'єднаних інформаційними потоками для управління економічними процесами при виборі напрямків стійкого розвитку й варіантів їх фінансування [5].

Опираючись на теоретичні основи щодо формування обліково-аналітичного забезпечення й враховуючи вимоги, які висуваються до інформації системою економічної безпеки, вважаємо, що під обліково-аналітичним забезпеченням економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності слід розуміти цілісну інформаційну систему, яка поєднує методи й технології всіх видів обліку, аналізу й безпеки з метою прийняття управлінських рішень щодо протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам безпеки діяльності підприємства і його постійному розвитку.

Сутність системи обліково-аналітичного забезпечення укладається в об'єднанні облікових і аналітичних операцій в один процес, здійсненні оперативного мікроаналізу й використання його результатів при моделюванні управлінських рішень у системі економічної безпеки підприємства. Розглядаючи цю систему з позицій її змісту, можна констатувати, що вона складається із трьох взаємозалежних підсистем: інформаційної, облікової й аналітичної (рис. 1.1).

Базовою в системі обліково-аналітичного забезпечення є облікова система, адже саме на основі її інформації здійснюється аналіз діяльності підприємства. Вона забезпечує формування, нагромадження, класифікацію й узагальнення необхідної інформації. Ці процедури здійснюються відповідно до встановленої методології й технологією обліку.

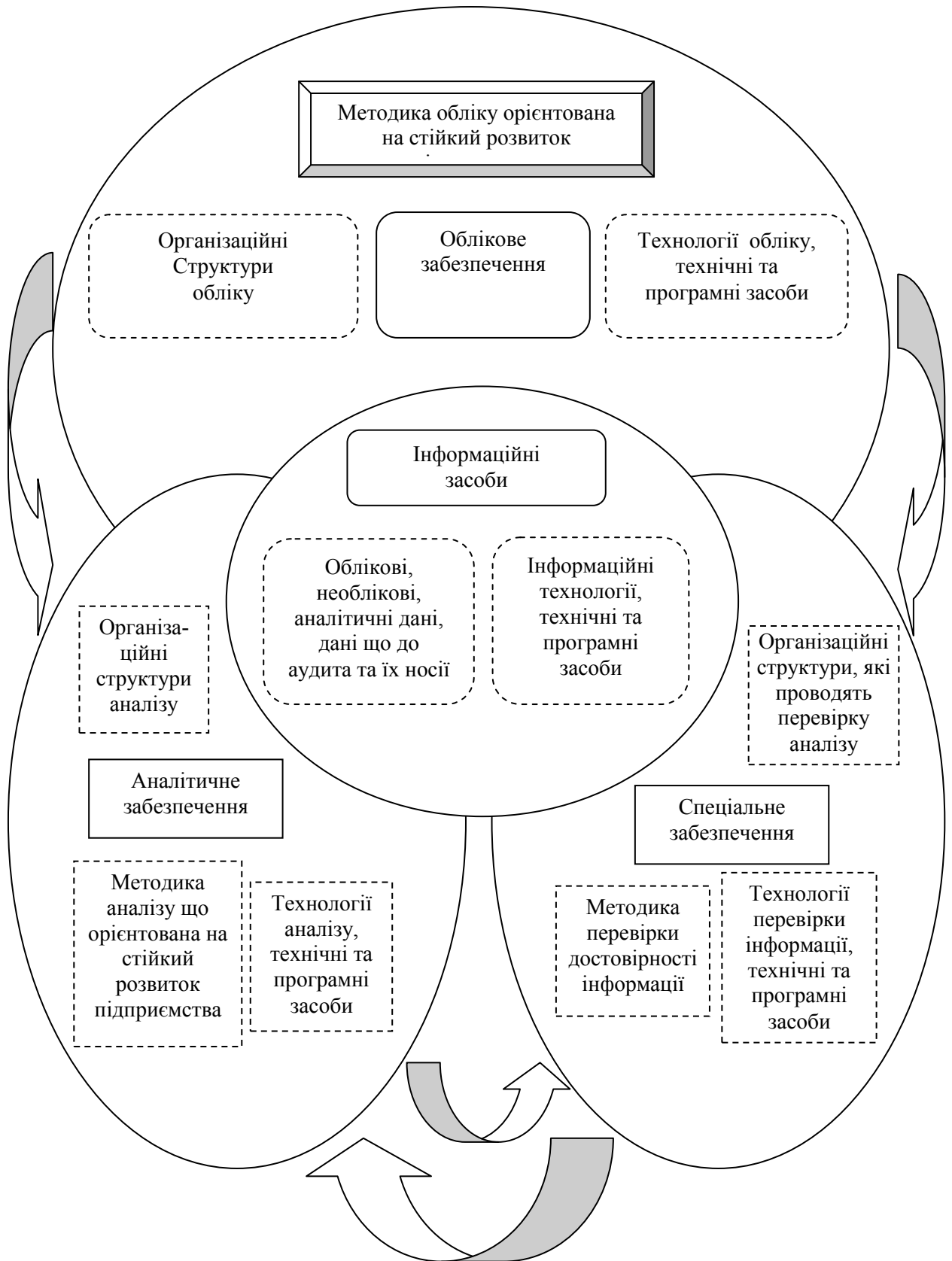


Рисунок 1.1 – Система обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

Як зазначають більшість авторів [1, 4, 5, 6, 7, 8], традиційна облікова система включає три види господарського обліку: оперативний, статистичний і бухгалтерський з розмежуванням останнього на два підвиди: фінансовий і управлінський. Разом з тим окремі вчені, такі як М. Пушкар [9] і Н. Малюга [10], виділяють в окремий вид ще й креативний облік. Така розгалуженість видів господарського обліку пов'язана з розбіжностями цілей, які переслідують обліку (оперативні) працівники при підготовці тієї або іншої інформації.

Аналітична складова обліково-аналітичного забезпечення надає кількісну і якісну оцінку змін, які відбуваються з досліджуваним об'єктом. Вона дозволяє завчасно побачити тенденції розвитку як небажаних, так і прогресивних явищ.

Використовуючи різноманітні методики аналізу, розробляються варіанти управлінських рішень, які дозволяють нівелювати вплив негативних тенденцій і створити сприятливі умови для прогресивного розвитку підприємства. Таким чином, аналітична система – це основа для прийняття оптимальних управлінських рішень при здійсненні управління стійким розвитком підприємства і його безпекою.

Головною метою системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання є надання достовірної інформації для управління економічними процесами підприємства при виборі напрямків підтримки його безпеки й сталого розвитку. Виходячи із цього, основними завданнями здійснення обліково-аналітичного забезпечення є:

- діагностика фінансово-господарчого стану підприємства з метою попередження його неможливості (банкрутства);
- оцінка стану й рівня економічної безпеки власного підприємства;
- оцінка стану безпеки й фінансової надійності потенційних партнерів підприємства;

- оцінка стану економічної безпеки конкурентів з метою виявлення стратегії його діяльності на ринку;
- підготовка інформації для прийняття управлінських рішень щодо співробітництва з партнерами в умовах виявлених загроз і небезпек;
- максимально повне й достовірне інформаційне забезпечення функціонування системи економічної безпеки;
- ідентифікації ризиків і пов'язаних з ними потенційних загроз;
- мінімізація ризиків пов'язаних з недостовірною обліковою інформацією;
- сприяння гармонізації інтересів підприємства в цілому, як юридичної особи, і окремих співробітників, як фізичних осіб, з метою мінімізації внутрішніх загроз;
- забезпечення захисту отриманої інформації, яка відноситься до комерційної таємниці підприємства.

Для ефективного використання будь-якої інформаційної системи, зокрема й обліково-аналітичної, необхідно визначити механізм її функціонування. Механізм функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки являє собою сукупність законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів і засобів, за допомогою яких здійснюються цілеспрямована діяльність в області забезпечення економічної безпеки. Він визначається галузевими особливостями й специфікою підприємства, його організаційно-правовою формою функціонування, обсягом і ступенем диверсифікованості фінансово-господарчої діяльності, завданнями, які ставляться перед службою економічної безпеки, підготовленістю його персоналу, стратегією розвитку підприємства й поруч інших умов. Цей механізм забезпечує збір інформації, способи узагальнення, оцінки її вірогідності й аналізу, а також технології надання безпосереднім користувачам з метою визначення рівня й стану

економічної безпеки власного підприємства або його потенційних партнерів і конкурентів, діяльність яких може вплинути на стан безпеки підприємства.

Розглядаючи механізм обліково-аналітичного забезпечення як невід'ємного компонента функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, можна визначити його функціональні складові: інформаційну, правову, методичну, технологічну, організаційну (рис. 1.2).

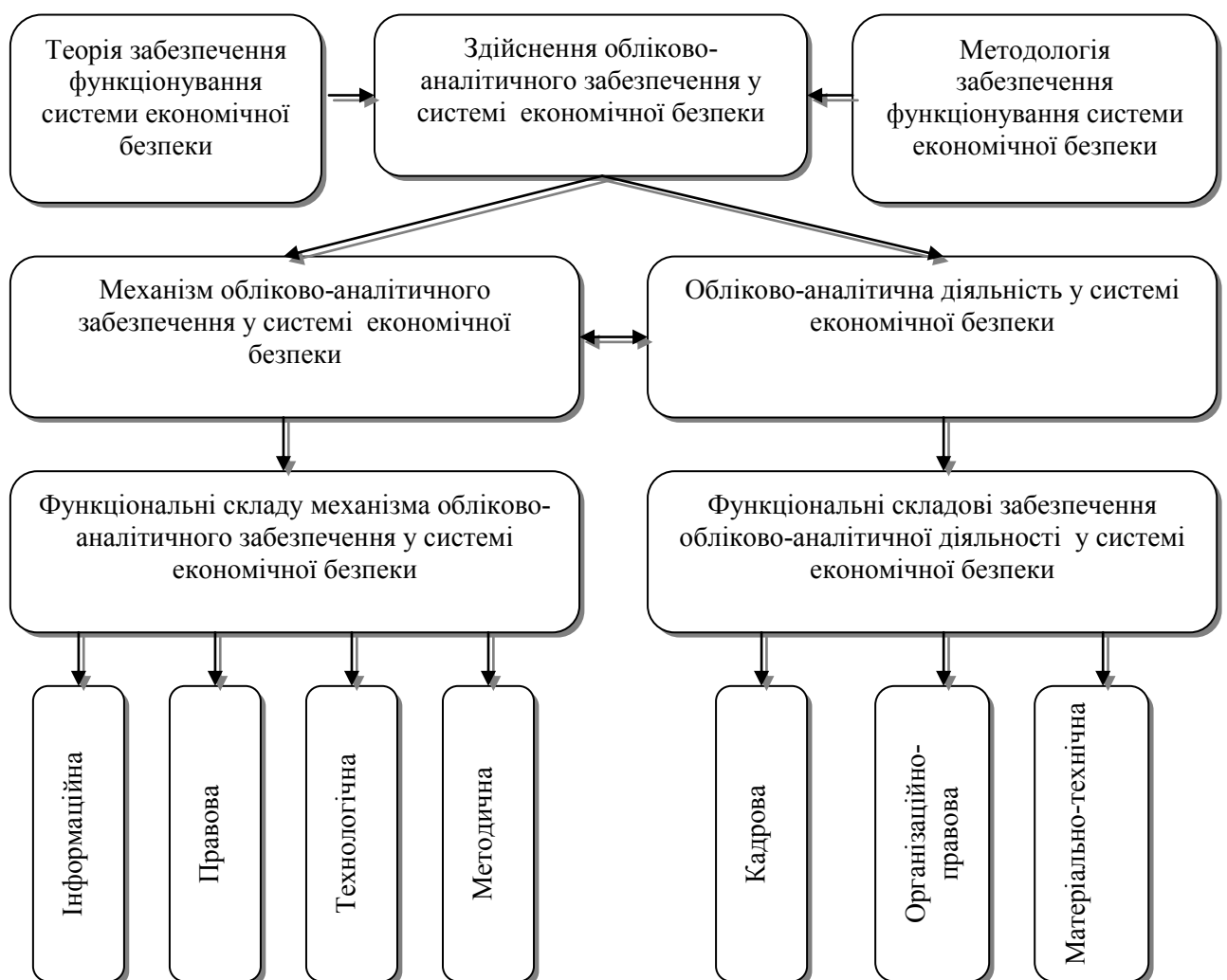


Рисунок 1.2 – Механізм обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки

Інформаційна складова забезпечення передбачає збір, обробку й нагромадження інформації про фактори зовнішнього й внутрішнього середовища з метою оцінки рівня й стану економічної безпеки власного підприємства, його потенційних партнерів і конкурентів, а також формування стратегії й тактики протидії загрозам діяльності підприємства і його постійному розвитку.

Інформаційна база, яка покладена в основу системи обліково-аналітичного забезпечення дуже багатогранна й потребує чіткого розуміння її місця й ролі відповідно до концептуальних основ щодо визначення економічної безпеки підприємства.

У найпростішому розумінні вітчизняні автори, які займаються проблематикою забезпечення економічної безпеки підприємства, трактують безпеку як розробку системи заходів з метою збереження майна й інформації суб'єкта господарювання згідно з вибраною стратегією його розвитку й дотриманні принципу безперервності діяльності [11], або ж ще більше звужують значення цього поняття й розглядають безпеку лише крізь призму захисту облікової й іншої інформації [12]. Зазначені тлумачення лише частково виражають сутність ощадливої безпеки підприємства й місця обліково-аналітичної інформації в системі її забезпечення. Більш важливим, чому захист самих облікових даних може бути надання обліково-аналітичною системою інформації про негативні наслідки діяльності підприємства, його схильність до банкрутства, маніпуляції при складанні фінансової звітності, а також здійснення розвідок щодо оцінки стану фінансової надійності потенційних контрагентів.

При цьому необхідно пам'ятати, що обліково-аналітична інформація може виступати як внутрішнім ресурсом при забезпеченні економічної безпеки, так і загрозою безпечному функціонуванню підприємства. Тому відповідно до концептуальних основ економічної безпеки в обліковій

політиці суб'єкта господарювання повинні бути чітко певні такі питання, які стосуються обліково-аналітичної інформації:

- обліково-аналітична інформація повинна використовуватися для попередження небажаних зовнішніх і внутрішніх загроз щодо ефективної діяльності, фінансової стійкості й незалежності підприємства, тому вона повинна бути достовірною й відображати реальний фінансовий стан суб'єкта господарювання;

- повинна бути створена система захисту самої інформації з метою недопущення її знищення, фальсифікації, розголошення або використання з метою нанесення матеріальної й іншої шкоди підприємству і її власникам. Останнє стосується лише тих даних, які містять комерційну таємницю. Звітна інформація, яка офіційно оприлюдниться в такому захисті не має потреби, оскільки вона повинна бути доступною для будь-якого користувача.

Правова складова передбачає формування організаційно-правового механізму функціонування обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки й включає:

- чинне законодавство України, яке регламентує здійснення господарської й підприємницької діяльності, збір і одержання інформації, ведення бухгалтерського обліку, забезпечення безпеки й т.п.;

- постанови Кабінету Міністрів України, які стосуються визначення порядку одержання й надання інформації, її віднесення до комерційної таємниці й т.п.;

- статут підприємства й інші нормативні документи суб'єкта господарської діяльності (інструкції, положення, розпорядження й т.п.), які стосуються організації й здійснення діяльності суб'єктів забезпечення безпеки (рис. 1.3).

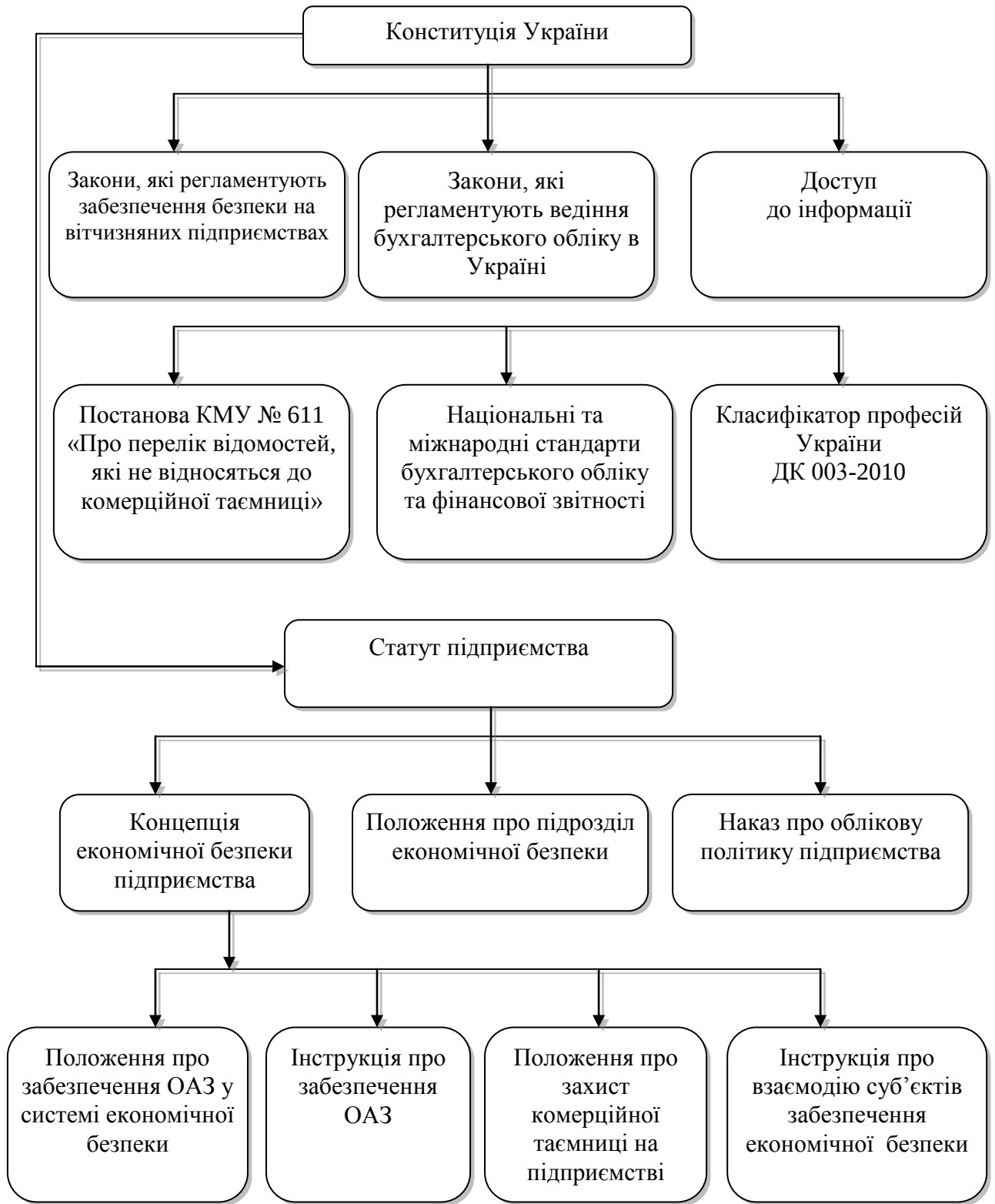


Рисунок 1.3 – Організаційно-правовий механізм здійснення обліково-аналітичного забезпечення (ОАЗ) функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності

Технологічна складова обліково-аналітичного забезпечення містить у собі набір технологій (процедур), якими володіють облікові працівники або фахівці з фінансово-економічної безпеки для одержання, обробки й надання необхідної інформації безпосереднім користувачам. Це передбачає впровадження на підприємствах автоматизованих інформаційних систем, застосування яких спонукає до використання різноманітного програмного забезпечення, сучасних засобів обчислювальної техніки й зв'язки.

Разом з тим, потрібно врахувати, що високий ступінь автоматизації обліково-аналітичної інформації підсилює ризик зниження її безпеки, підвищує її уразливість щодо деструктивних дій конкурентів і інших зацікавлених осіб. У зв'язку із цим, впроваджуючи на підприємстві автоматизовані інформаційні технології управління економічною безпекою, необхідно забезпечити відповідні системи їх захисту [3]. Необхідність у захисті обліково-аналітичної інформації від небажаних зовнішніх впливів і значних внутрішніх змін є базовою потребою підприємства.

Однак комп'ютерні програми бухгалтерського обліку, які пропонують на ринку, мають різні можливості щодо захисту даних. Якісна комп'ютерна система повинна включати такі функції щодо безпеки обліково-аналітичної інформації: розподіл доступу до функцій і даним системи шляхом авторизації користувачів по пароллю; шифрування даних; наявність контролю доступу за входом у систему даних; контроль доступу за періодичністю створення резервних (архівних) копій інформації й т.п. У якості альтернативи на вітчизняних підприємствах доцільно розробляти внутрішні графіки електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису, який унеможливить несанкціонований доступ до інформації й попередить її розголошення.

В основу технології обробки й надання обліково-аналітичної інформації покладена певна методика її перетворення.

1.2 Процес формування обліково-аналітичної інформації

У сучасних умовах інформація виступає лоцманом будь-якого бізнесу, який допомагає правильно оцінити умови бізнес-середовища, усвідомити мету й завдання майбутньої діяльності й відшукати нові шляхи й способи їх вирішення. Вона є визначальним чинником, який характеризує рівень ризику або безпеки підприємницької діяльності. Більш висока поінформованість (за умови, що інформація достовірна) дозволяє мінімізувати ризики й створити конкурентні переваги.

У перекладі з латинської мови «інформація» – це повідомлення про будь-який факт, явище й т.п., роз'яснення чого-небудь [21]. З метою забезпечення економічної безпеки бізнесу під інформацією слід розуміти певний арсенал відомостей про фінансово-господарчу діяльність суб'єкта господарювання, які становлять основу прийняття управлінських рішень щодо окремих аспектів його безпечного функціонування й динамічного розвитку.

Центральне місце в складі інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства приділяється обліково-аналітичної інформації, під якою розуміють економічні відомості про осіб, факти, явища й процесах, які відбуваються в будь-якому господарюючому суб'єктові, отримані в результаті обліку, аналізу й синтезу. Для ефективного управління господарськими процесами при забезпеченні безпеки підприємства ця інформація повинна бути відповідним чином захищена й використовуватися для прийняття тактичних управлінських рішень і вирішення стратегічних завдань власниками й менеджерами.

Обліково-аналітична інформація являє собою економічну модель взаємозв'язку між системою економічної безпеки, інформаційним ресурсом якої вона є й інформаційними процесами в середині підприємства. У якості

інформаційного ресурсу обліково-аналітична інформація виступає у двох основних ролях: з однієї сторони вона розкриває структуру функціонування системи економічної безпеки й лежить в основі діяльності фахівців з безпеки, а з іншого – визначає характер процесів, які протікають у цій системі.

Проблемам інформаційного забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання присвячене чимало робіт таких учених, як І. Белоусова [6], І. Бланк [3], А. Козаченко, А. Ляшенко [22], М. Твердохліб [23]. Разом з тим, аналіз наукових публікацій дозволяє констатувати той факт, що в сучасних розробках теорії й методології інформаційного забезпечення функціонування системи економічної безпеки існує низка невирішених питань щодо місця й ролі обліково-аналітичної інформації як визначального фактору при прийнятті рішень у сфері безпеки підприємства, які потребують подальшого розгляду.

У зв'язку із цим виникає необхідність у проведенні наукових досліджень сутності категорії «обліково-аналітична інформація» і дослідження процесу формування цієї інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Як відзначають іноземні фахівці в сфері економічної безпеки, обліково-аналітична інформація в системі економічної безпеки підприємства базується на обліковій (бухгалтерській) інформації, яка включає оперативні дані, а також статистичної інформації, яка поруч із бухгалтерськими даними використовується для аналізу [1]. Зміст категорії «обліково-аналітична інформація» розкривається, головним чином, через зміст понять «оперативний облік», «бухгалтерський облік», «фінансовий аналіз».

Охарактеризуємо економічну природу зазначених категорій і їх призначення в процесі підготовки обліково-аналітичної інформації у вигляді структурно-логічної схеми, наданої на рис. 1.4.

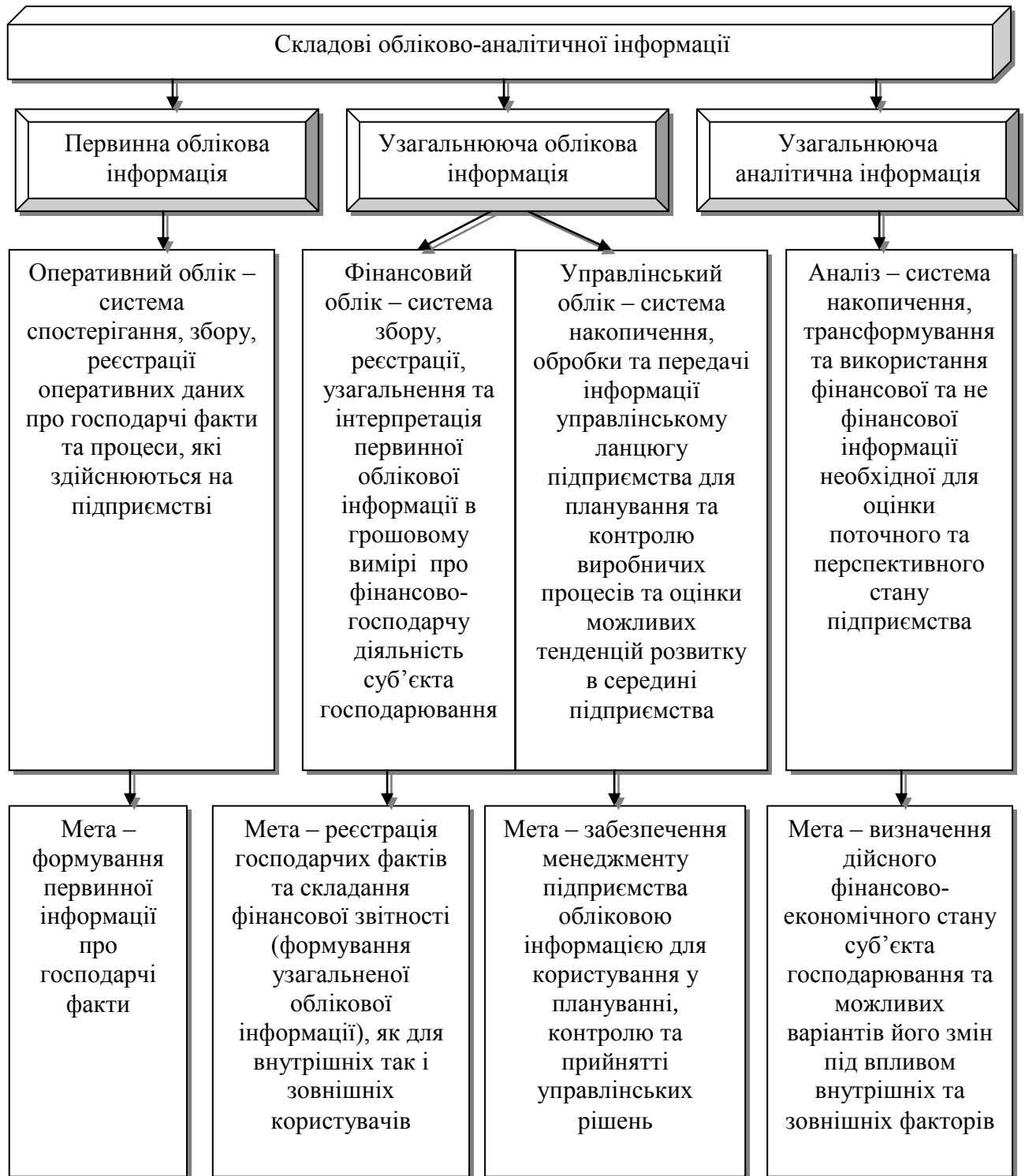


Рисунок 1.4 – Складові обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства

Оперативний облік використовується для спостереження й контролю над окремими операціями й процесами на найважливіших ділянках господарської діяльності з метою управління ними на момент їх здійснення. Зокрема, за допомогою оперативного обліку реалізується контроль над виконанням договорів поставки товарно-матеріальних цінностей, використанням робочого часу, устаткування й техніки, випуском і реалізацією продукції й т.п. [24].

Відмінною особливістю оперативного обліку є оперативність одержання інформації, яка є дуже важливою для системи економічної безпеки, адже впливати на зміни в господарських процесах можна лише володіючи своєчасною інформацією. Крім цього даний вид обліку передбачає вимір операцій і процесів натуральними показниками, що робить інформацію оперативного обліку, корисної при оцінці рівня й стану економічної безпеки не тільки власного підприємства, але і його можливих

Бухгалтерський облік фіксує й накопичує всебічну синтетичну (узагальнюючу) облікову інформацію про діяльність господарюючого суб'єкта і його підрозділах за певний період часу. Згідно з Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, облікова інформація являє собою інформацію про стан, структуру й рух майна організації й джерелах його утворення, господарські процеси, і результати фінансової й виробничо-господарської діяльності організації [25].

Залежно від вимог, які висуваються до облікової інформації, вона може володіти різними комбінаціями властивих їй властивостей і відрізнятися характерними рисами. Зокрема, у системі економічної безпеки підприємства найбільш важливим є розмежування облікової інформації з відношення до її відкритості й основним користувачам на інформацію фінансового обліку, яка узагальнюється у фінансовій звітності й інформацію управлінського обліку, яка фіксується у внутрішній звітності підприємства.

Такий розподіл викликаний, у першу чергу, посиленням вимог щодо забезпечення збереження комерційної таємниці діяльності підприємства.

Головною метою надання інформації фінансового обліку відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку й міжнародних стандартів фінансової звітності є забезпечення користувачів відкритою, достовірною й повною інформацією про фінансовий стан і результатах діяльності підприємства [25]. Ця інформація необхідна, у першу чергу, широкому колу зовнішніх користувачів для прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень у сфері економічної безпеки щодо співробітництва з окремими контрагентами.

Саме вірогідність є основною якісною характеристикою облікової інформації, яка сприяє зниженню ризику впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на економічну безпеку підприємства. При цьому інформація вважається достовірною, якщо вона не містить істотних помилок, є неупередженою, і користувачі можуть покластися на неї настільки, наскільки вона відображає або, як можна чекати, буде відображати реальний стан справ на підприємстві.

Разом з тим, як показує досвід господарювання вітчизняних підприємств в умовах сьогодення, більшість українських бухгалтерів і фінансових менеджерів у своїй практичній діяльності націлені на формування показників, які враховують інтереси керівництва, при цьому спотворюючи дані надані у фінансовій звітності. У результаті, з одного боку, для всіх зацікавлених користувачів дані цієї звітності повністю відкриті а, з інший, не завжди дають повну й достовірну картину реального стану фінансово-господарчої діяльності суб'єкта господарювання, яке є однією з головних загроз економічної безпеки контрагентів, які з ним співробітничать.

Дані фінансового обліку відображають ретроспективну інформацію про події й операції, які вже відбулися, тобто на які неможливо вплинути й

будь-яким образом змінити їхній хід і наслідки. Однак, для виключення можливості нанесення шкоди фінансовим, матеріальним, інтелектуальним і інформаційним ресурсам суб'єкта господарювання потрібна релевантна інформація, на основі якої можна здійснювати спостереження за поточною ситуацією й передбачати наслідки фінансово-господарчої діяльності в майбутньому.

Релевантною є майбутня (прогностична) інформація, яка може бути змінена під впливом певних управлінських рішень. Саме таку інформацію надає управлінський (внутрішньогосподарський) облік. Крім цього дані управлінського обліку носять закритий характер не тільки для зовнішніх користувачів інформації, але й для персоналу самого підприємства, який не має прямого відношення до рішення тієї або іншої проблеми, що значно підвищує її конфіденційність.

Використання принципів управлінського обліку при підготовці облікової інформації передбачає зміну функціональної спрямованості цієї інформації, перетворюючи її з інструмента, який фіксує події і явища, в інструмент активного впливу на економічну діяльність організації з метою «запобігання негативних результатів господарської діяльності організації й виявлення внутрішньогосподарських резервів забезпечення її фінансової стійкості» [26]. Таке бачення облікової інформації вимагає визначення місця й ролі цього фактору серед інших позитивних факторів забезпечення економічної безпеки організації і його впливу на захист організації від дії руйнівних чинностей.

Узагальнення облікової інформації з метою забезпечення економічної безпеки підприємства і його стабільного розвитку необхідно здійснювати в наступних цілях:

- з метою використання її для попередження небажаних зовнішніх і внутрішніх загроз ефективної діяльності, фінансової стійкості й незалежності

підприємства. Така інформація повинна бути гнучкою (релевантною) і носити прогностичний характер;

- з метою створення системи захисту самої інформації. Така інформація повинна носити закритий характер, вона не повинна розголошуватися або використовуватися з метою нанесення матеріального або іншого шкоди підприємству і її власникам;

- з метою недопущення скривлень і маніпуляцій показників фінансової звітності. Такі дані повинні бути достовірними, характеризувати реальну вартість активів і зобов'язань і розкривати інформацію про можливі ризики пов'язаних з діяльністю підприємства для потенційних партнерів.

Формування облікової інформації відбувається на основі даних оперативного, фінансового й управлінського обліку, а також інформації отриманої з альтернативних джерел, серед яких найпоширенішими є:

- аудиторські висновки здійснені незалежним аудитором або фахівцем підрозділу внутрішнього аудита підприємства;

- видання центральних і регіональних органів управління статистики України. У них приводяться усереднені показники по окремих видах економічної діяльності;

- періодичні офіційні видання державних органів і структур, видання Державної комісії із цінних паперів і фондовому ринку, відомчі збірники, які містять інформацію про фінансові й економічні показники;

- офіційні сайти державних структур, комітетів і міністерств, на яких публікується річна фінансова звітність і т.п.

Уся облікова інформація, яка використовується для забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства ділиться на зовнішню й внутрішню. Зовнішня інформація формується на основі даних фінансової звітності контрагентів підприємства, статистичних даних або інших альтернативних джерел інформації. Вона ділиться на чотири основні групи.

Група 1. Показники, які характеризують загальноекономічний розвиток країни. Вони є основою здійснення моніторингу зовнішнього фінансово-економічного середовища функціонування підприємства при прийнятті стратегічних рішень в області економічної безпеки (стратегії забезпечення захисту економічних інтересів від зовнішніх загроз, визначення системи перспективних цільових показників економічної безпеки). Формування системи показників цієї групи ґрунтується на даних, що публікуються органами державної статистики й узагальнюється у дві групи:

- а) показники макроекономічного розвитку;
- б) показники галузевого розвитку.

Група 2. Показники, які характеризують кон'юнктуру фінансового ринку. Їх використовують для прийняття управлінських рішень щодо захисту фінансових інтересів в області формування портфеля довгострокових фінансових інвестицій, здійснення короткострокових фінансових інвестицій, залучення кредитів і деяких інших аспектів економічної безпеки. Формування системи показників цієї групи базується на публікаціях періодичних комерційних видань, фондової й валютної біржі, а також на відповідних електронних джерелах інформації.

Показники, які входять до складу цієї групи діляться на три категорії:

- а) показники, які характеризують кон'юнктуру окремих сегментів фондового ринку;
- б) показники, які характеризують кон'юнктуру окремих сегментів кредитного ринку;
- в) показники, які характеризують кон'юнктуру окремих сегментів валютного ринку.

Група 3. Показники, які характеризують діяльність контрагентів і конкурентів. Вони використовуються в основному для прийняття оперативних управлінських рішень щодо захисту економічних інтересів від зовнішніх загроз. Ці показники формуються в розрізі наступних блоків:

«Банки»; «Страхові компанії»; «Інвестиційні компанії й фонди»; «Постачальники»; «Покупці»; «Конкуренти». Джерелами формування показників цієї групи служать дані публічної фінансової звітності рейтинги, що відповідають, з основними результативними показниками діяльності (за банкам, страховим компаніям), а також платні бізнес довідки, які надаються окремими інформаційними компаніями. Склад показників кожного блоку визначається конкретними завданнями забезпечення функціонування системи економічної безпеки.

Група 4. Нормативно-регулюючі показники. Вони враховуються в процесі підготовки рішень, пов'язаних з особливостями державного регулювання фінансово-господарчої діяльності підприємств. Джерелами формування показників цієї групи є нормативно-правові акти, прийняті різними органами державного управління.

Система внутрішніх інформаційних показників забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства ділиться на три групи:

- показники фінансової звітності підприємства, які широко використовується як зовнішніми, так і внутрішніми користувачами. Вони застосовуються в процесі фінансового аналізу й надають найбільш агреговане уявлення про результати фінансово-господарчої діяльності підприємства;

- показники управлінського обліку підприємства. Вони використовуються для поточного й оперативного управління практично всіма аспектами економічної безпеки підприємства й відображають інформацію про обсяги діяльності, сумі й складі витрат і доходів і т.п. Ці показників формуються як звичайно за такими блоками: а) у розрізі видів діяльності підприємства; б) у розрізі сегментів ринку й груп клієнтів; в) у розрізі центрів відповідальності (центрів витрат, доходу, прибутки й інвестицій);

– нормативно-планові показники, пов'язані з фінансовим розвитком підприємства. Вони використовуються в процесі поточного й оперативного контролю над ходом здійснення заходів щодо забезпечення економічної безпеки й формуються безпосередньо на підприємстві за наступними двома блоками:

1) внутрішні нормативи, які регулюють фінансово-економічний розвиток підприємства (наприклад, нормативи використання окремих видів ресурсів, нормативи співвідношення окремих видів активів і структури капіталу, нормативна питома вага використання витрат);

2) система планових показників фінансово-економічного розвитку підприємства, до складу яких включається сукупність показників операційних і фінансових бюджетів усіх видів.

Згідно з теорією аналізу господарської діяльності під аналітичною інформацією розуміють відомості про забезпеченість і використанні ресурсів підприємства й ефективну організацію його процесів [16]. Формування аналітичної інформації відбувається на основі внутрішньої й зовнішньої облікової інформації, а самі аналітичні дані є основою для економічного обґрунтування тактичних і стратегічних управлінських рішень, зокрема й у сфері економічної безпеки підприємства. Таким чином, аналітична інформація є видом економічної інформації, отриманої за обліковим даними в результаті дії функцій аналізу й синтезу.

Нерозривність облікових і аналітичних процесів при підготовці інформації знайшла своє відображення й у самому терміні («обліково-аналітична інформація») «обліково-аналітична інформація», який з'явився в результаті словотвору за правилами, у цьому випадку, українського й російського мов. Відповідно до процесного підходу теорії управління, обліково-аналітична інформація утворюється в процесі реалізації трьох функцій управління: обліку, аналізу й синтезу. При цьому облік є базою для аналізу, а результати аналізу, у свою чергу, служать підставою для

проведення синтезу й надання відомостей потенційному користувачеві цієї інформації.

Зважаючи на те, що обліково-аналітична інформація є визначальним чинником у забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарювання до її формування висуваються специфічні вимоги.

Перш ніж готувати аналітичну інформацію для прийняття управлінських рішень у сфері безпеки суб'єкта господарювання, аналітик з питань фінансово-економічної безпеки повинен оцінити вірогідність облікової інформації наданої йому зовнішніми контрагентами або відповідними економічними службами в середині підприємства. В основу механізму такої оцінки повинні бути покладені способи одержання альтернативних даних, які підтверджують правдивість наданої інформації. У якості альтернативних методик одержання облікової інформації про реальний фінансовий стан як контрагентів, так і власного підприємства можуть застосовуватися так звані спеціальні методи, які використовуються при забезпеченні економічної безпеки, серед яких основними є: метод конфіденційних відносин, метод особистого пошуку, метод спеціалізованого опитування, метод конфіденційного спостереження та інші.

Таким чином, процес формування обліково-аналітичної інформації в системі інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає, що оперативні дані про фінансово-господарчу діяльності організації в процесі оперативного обліку перетворюються в первинну облікову інформацію. У свою чергою, первинна інформація в результаті її обробки в системі бухгалтерського обліку перетворюється в узагальнену облікову інформацію, яка втримується у фінансових, статистичних і внутрішніх звітах. Узагальнена облікова інформація й інформація отримана зі статистичних джерел після її перевірки щодо вірогідності є базою для аналізу й синтезу. Узагальнена належним чином аналітична інформація є основою для прийняття управлінських рішень щодо стану й рівня

економічної безпеки суб'єкта господарювання, ефективності його діяльності й прогнозування заходів захисту від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз (рис. 1.5).



Рисунок 1.5 – Процес формування обліково-аналітичної інформації в системі інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства

При цьому обмін інформацією між системами спостереження, аналізу й прийняття управлінських рішень у системі економічної безпеки підприємства здійснюється по п'ятьома каналам: спостереження-облік; облік-звітність; звітність-оцінка вірогідності інформації; оцінка вірогідності інформації-аналіз; аналіз-прийняття рішення.

Створення раціонального потоку обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства опирається на певні принципи, серед яких основними є: виявлення інформаційних потреб і способів найбільш ефективного їхнього задоволення; об'єктивність відображення процесів фінансово-господарчої діяльності; єдність інформації, яка надходить із різних джерел (фінансового, управлінського, оперативного й статистичного обліку); оперативність інформації; підвищення коефіцієнта її вірогідності [27].

Щоб виступати одним з основних внутрішніх ресурсів у забезпеченні економічної безпеки обліково-аналітична інформація повинна виділятися певними властивостями. Проведені дослідження із цього питання дають можливість констатувати неоднозначність поглядів на склад якісних характеристик, які властиві обліково-аналітичної інформації (табл. 1.1).

Як впливає із таблиці 1.1 загальними для всіх авторів є дві якісні характеристики обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки – це своєчасність і вірогідність.

Інші характеристики інформації хоча й не є загальною для зазначених авторських підходів, але не менш важливі при забезпеченні економічної безпеки. Тому охарактеризуємо кожен з них докладніше з позицій концепції економічної безпеки підприємства.

Достовірною є обліково-аналітична інформація, якщо вона не містить істотних помилок і суб'єктивізму, а користувачі можуть покластися на неї в тій мірі, у якій вона повно й об'єктивно відображає реальний стан речей на підприємстві.

Таблиця 1.1 – Якісні характеристики, якими володіє обліково-аналітична інформація в системі забезпечення економічної безпеки підприємства

Характеристика	Автор			
	Н.Зубок	А.Судоплатов	С.Галузіна	Авторський підхід
Вірогідність	v	v	v	v
Своєчасність	v	v	v	v
Конфіденційність		v	v	v
Повнота	v		v	
Релевантність				v
Конкурентоспроможність				v
Багатофункціональність	v	v		

Своєчасною є обліково-аналітична інформація, якщо вона корисна для ухвалення управлінського рішення й використана перш, ніж втратить здатність впливати на це рішення.

Конфіденційною є обліково-аналітична інформація, яка містить у собі перелік відомостей, які представляють комерційну таємницю.

Повною є обліково-аналітична інформація, якщо вона відображає всі факти фінансово-господарчої діяльності на основі дотримання принципів раціонального ведення обліку (витрати на здійснення облікових робіт повинні бути нижче, чим отримані вигоди від використання облікової інформації).

Релевантною є майбутня (прогностична) обліково-аналітична інформація, яка може бути змінена під впливом певних управлінських рішень у системі економічної безпеки підприємства.

Конкурентоспроможною є обліково-аналітична інформація, яка виступає додатковим корпоративним ресурсом підприємства, без якого функціонування системи забезпечення його економічної безпеки неможливо.

Багатофункціональною є обліково-аналітична інформація, яка дохідлива для розуміння, як безпосередніх користувачів, так і для зацікавлених осіб, які не володіють спеціальним бухгалтерським або економічною освітою.

З метою забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, обліково-аналітичну інформацію можна класифікувати в розрізі ознак, наданих у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Класифікація обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання

Ознака класифікації	Вид обліково-аналітичної інформації
Залежно від способів одержання	- офіційна - неофіційна
За ступенем відкритості	- конфіденційна - відкрита
За джерелами надходження	- зовнішня - внутрішня
Залежно від об'єктів захисту	- інформація про власний підприємство - інформація про конкурентів і партнерів - інформація про зовнішнє середовище
Залежно від мети використання	- стратегічна - тактична - оперативна
За ступенем корисності в прийнятті рішень	- коштовна - корисна - безкорислива
За ступенем деталізації	- синтетична - аналітична

Залежно від способів (джерел) одержання обліково-аналітична інформація ділиться на інформацію, яка надходить із офіційних і неофіційних джерел.

Основний масив відомостей надходить, як правило, з офіційних джерел. До них, як звичайно, відносять: дані публічної фінансової звітності, довідники різного характеру, інформацію, яка надходить по відкритих каналах зв'язку з інших організацій, інформацію, яку одержують фахівці в результаті участі в роботі конференцій, семінарів, нарад, внутрішньовідомча документальна інформація

Неофіційною є інформація, яка отримана в результаті особистих неофіційних контактів, зовнішнього спостереження й інших неофіційних агентурних джерел.

По ступеню відкритості всі види інформації ділять на: конфіденційну (закриту) і відкриту.

Конфіденційна інформація містить у собі перелік відомостей, які представляють комерційну таємницю. Методика визначення цих відомостей і порядок їх захисту регламентуються керівництвом господарюючого суб'єкта, якщо це не суперечить вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 611 від 09.08.1993 року «Про перелік відомостей, які не становлять комерційну таємницю» [30].

Відкрита інформація – це інформація, яка може бути надана на вимогу як внутрішнім, так і зовнішнім користувачам. До такої інформації відносять: фінансову, статистичну й податкову звітність; платіжні документи; відомості про чисельність, склад працюючих, їх заробітну плату й умови роботи, а також про наявність вільних місць і т.п.

Залежно від джерел вступу й об'єктів захисту інформація ділиться на внутрішню інформацію про власне підприємство й зовнішню інформацію, яка містить дані про партнерів і конкурентів, а також про зовнішнє середовище, в якому функціонує підприємство.

Залежно від потреб використання обліково-аналітична інформація ділиться на стратегічну, тактичну й оперативну.

Стратегічна інформація є вищою формою інформаційного продукту. Вона дозволяє виявляти різні види загроз і вчасно інформувати про них керівництво суб'єкта господарювання.

Тактична інформація використовується для вирішення поточних завдань у системі забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Оперативна інформація є найважливішим елементом забезпечення погодженості всіх структурних підрозділів господарюючого суб'єкта як об'єкта захисту.

За ступенем деталізації обліково-аналітична інформація ділиться на синтетичну й аналітичну.

Синтетична інформація являє собою узагальнені відомості, про об'єкти й процесах, які відбуваються на підприємстві й відображається у відповідних формах фінансової, внутрішньогосподарської звітності або аналітичних довідках.

Аналітична інформація є більш деталізованою, основним джерелом якої є дані первинних документів і облікових регістрів.

Запропонований перелік класифікаційних ознак обліково-аналітичної інформації не претендує на завершеність. Він може бути доповнений залежно від потреб, які висуваються фахівцями служби економічної безпеки до інформації, як основного ресурсу в забезпеченні стабільного функціонування підприємства.

1.3 Огляд сучасних методів обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

В економічній науці метод трактується як «система правил і приймань вивчення явищ і закономірностей; шлях, спосіб досягнення певних результатів у пізнанні й практиці; приймання теоретичного дослідження або тактичного здійснення чого-небудь» [13]. З одного боку, метод – це інструмент здійснення впливу на об'єкт управління, а з іншого – спосіб виконання окремих робіт або реалізації окремих процедур для досягнення поставленої мети [14]. Методи представлені безліччю різних способів,

підходів і приймань, які дозволяють упорядкувати й ефективно організувати виконання функцій управління, етапів і процедур.

Методи, які використовуються при здійсненні обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки досить різноманітні. Вони включають:

- способи здійснення оперативного обліку;
- способи здійснення фінансового й управлінського обліку;
- способи здійснення фінансового аналізу;
- спеціальні способи одержання й перевірки інформації, необхідної для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Враховуючи значну різноманітність методів, які використовують із метою обліково-аналітичного забезпечення, зупинимося на характеристиці лише тих з них, що мають найважливіше практичне навантаження при підготовці інформації в системі економічної безпеки. Предметом даного дослідження будуть сучасні методи бухгалтерського обліку й фінансового аналізу, орієнтовані на стійкий розвиток підприємства, які дозволяють формувати зрозуміле, раціональне й прозоре інформаційне середовище для прийняття управлінських рішень із метою забезпечення економічної безпеки підприємства.

Під методом бухгалтерського обліку розуміють сукупність способів, які забезпечують суцільне, безперервне й взаємозалежне відображення й узагальнення об'єктів обліку для контролю над збереженням господарських засобів і забезпеченням інформацією необхідною для управління [15].

Характеристику методів бухгалтерського обліку (фінансового й управлінського), що використовуються з метою інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, надано в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Характеристика методів бухгалтерського обліку, які використовуються в системі економічної безпеки підприємства

Назва методу	Сутність методу	Застосування в системі економічної безпеки
1	2	3
Оцінка	Передбачає грошовий вимір засобів і процесів діяльності підприємства. У результаті грошової оцінки можна визначити загальну вартість необоротних і оборотних активів, які перебувають у розпорядженні підприємства й контролювати їхнє використання	Застосовується для оцінювання реальної вартості окремих активів, зобов'язань і капіталу з метою визначення інформаційних ризиків у системі економічної безпеки
Баланс і звітність	Передбачає узагальнення даних про фінансово-господарчий стан, результати діяльності й грошові потоки підприємства	Застосовується для формування узагальнюючих показників (індикаторів), що характеризують стан фінансової надійності й економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності
Метод VVC (визначення ланцюжка споживчої вартості)	Концепція ланцюжка цінностей ґрунтується на розширювальному підході до формування й управління витратами й пропонує враховувати витрати протягом усього ланцюжка цінностей у рамках погодженого набору видів діяльності, починаючи від вихідних джерел сировини й закінчуючи готовою продукцією або послугами, отриманими кінцевими користувачами	Застосовується при визначенні слабких місць у процесах діяльності підприємства й контролю над раціональним використанням ресурсів
ЛІС-Аналіз (розрахунок витрат по етапах життєвого циклу виробу)	Передбачає вимір і нагромадження всіх фактичних витрат, пов'язаних з певним виробом протягом його життєвого циклу	Застосовується при оцінці стану економічної безпеки підприємства з урахуванням впливу стадії життєвого циклу цього підприємства
Стандарт-кост	Передбачає розробку норм використання (стандартів витрат) для кожного виду ресурсів. Суцільне виявлення відхилень фактичного використання ресурсів від установлених стандартів. Аналіз причин і винуватців виявлених відхилень і оцінку їх впливу на фінансовий результат підприємства в цілому й окремих сегментів діяльності	Застосовується для оцінки раціонального використання ресурсів і визначення ефективності й результативності діяльності окремих менеджерів з метою мінімізації внутрішніх загроз

Продовження таблиці 1.3

1	2	3
Система JIT («точно в строк»)	Передбачає раціональне забезпечення підприємства запасами з використанням основного принципу: виробляти продукцію тільки тоді, коли це потрібно й тільки в тому обсязі, який може бути реалізований. Таким чином, усуваються витрати, обумовлені факторами часу й відстані. Такий підхід виключає наявність наднормативних запасів нереалізованої продукції, скорочує час виробництва, виключає старіння продукції, забезпечує дотримання графіка доставки, а в цілому значно підвищує ефективність виробництва.	Застосовується при розробці стратегії щодо роботи з постачальниками
Бенчмаркінг	Передбачає процес вивчення й адаптації найкращих методів (найкращих практик) інших організацій для вдосконалення власних результатів підприємства й для встановлення еталона оцінки внутрішніх показників виконання	Використовується при розробці індикаторів оцінки стану економічної безпеки підприємства
Бюджетування	Передбачає процес розробки, виконання, контролю, аналізу й коректування окремих бюджетів по структурних підрозділах або функціональними сферами діяльності підприємства, їх узгодження й узагальнення по підприємству в цілому. В основу бюджетування покладене: - розробку планових показників з метою пошуку оптимального варіанта дії в майбутньому; - координацію дій менеджерів окремих структурних підрозділів; - контроль і оцінку фактичного виконання планових показників.	Є методикою впливу на потенційні можливості менеджерів різних рівнів управління для забезпечення стратегічних (тактичних) завдань підприємства щодо пошуку резервів підвищення ефективності його діяльності. Використання елементів бюджетування відкриває нові перспективи щодо підвищення економічної безпеки підприємства, адже переплетення функцій планування, контролю й аналізу в єдиному управлінському механізмі дозволяє максимально збалансувати інтереси окремих менеджерів і підприємства. У системі економічної безпеки найбільше поширення одержали бюджетний контроль і аналіз, які є складовими бюджетування на підприємстві.

Продовження таблиці 1.3

1	2	3
CVP-Аналіз (аналіз беззбитковості)	Ґрунтується на зіставленні трьох величин: витрат підприємства, обсягу реалізації й прибутки, залежність яких дозволяє визначити дохід від реалізації (обсяг реалізації), що забезпечить беззбиткову діяльності або запланований фінансовий результат	Використовується при прийнятті управлінських рішень у сфері економічної безпеки підприємства щодо доцільності окремих напрямків діяльності в умовах існуючих загроз і небезпек
Аналіз чутливості	Передбачає визначення впливу на фінансовий результат діяльності підприємства невиконання запланованих показників або їх зміни	Використовується в комбінації з аналізом беззбитковості при прийнятті управлінських рішень у сфері економічної безпеки підприємства щодо доцільності окремих напрямків його діяльності
SWOT- аналіз	Передбачає дослідження характеру сильних і слабких сторін діяльності підприємства в розрізі окремих внутрішніх і зовнішніх факторів з метою визначення ключових факторів успіху. Назва цього методу відображає аббревіатуру початкових букв строків, які характеризують об'єкти аналізу: S - Strength (сильні сторони підприємства) W - Weakness (слабкі сторони підприємства) O - Opportunities (можливості розвитку підприємства) T - Treats (загрози розвитку підприємства)	Застосовується при дослідженні сильних і слабких сторін системи економічної безпеки підприємства, а також позитивного й негативного впливи зовнішніх факторів на її функціонування в наступних періодах

Під методом фінансового аналізу розуміють комплексне дослідження, обробку й використання інформації фінансового характеру з метою виявлення й мобілізації резервів ефективного використання фінансових ресурсів підприємства й установлення оптимальної структури їх джерел для забезпечення постійного розвитку підприємства [16].

Методики аналізу, які використовуються в системі забезпечення економічної безпеки, повинні характеризувати стан функціонування підприємства, відображати результати управління його процесами, дозволяти переорієнтувати його ресурси для досягнення стабільно високих показників стійкого розвитку й визначати оптимальну стратегію розвитку з урахуванням певних тенденцій. Характеристика таких методів надана в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Характеристика основних методів і приймачів фінансового аналізу, які використовуються в системі економічної безпеки підприємства

Назва методу	Сутність методу	Застосування в системі економічної безпеки
1	2	3
Метод фінансових коефіцієнтів	Базується на розрахунку співвідношення окремих абсолютних показників між собою. У процесі здійснення такого аналізу визначаються різні відносні показники, які характеризують окремі аспекти фінансової діяльності.	Застосовується для визначення основних фінансових показників при здійсненні діагностики фінансового стану підприємства. У системі економічної безпеки використовують наступні аспекти такого аналізу: аналіз ліквідності; аналіз фінансової стійкості; аналіз рентабельності; аналіз ділової активності
Факторний аналіз взаємозв'язку фінансових показників	Передбачає оцінку впливу окремих факторів на результативний показник. При цьому факторний аналіз може бути як прямим, що передбачає розмежування результативного показника на складові частини, так і зворотному, коли його окремі елементи з'єднуються в загальний результативний показник	Застосовується для визначення загального критерію оцінки стану економічної безпеки при застосуванні ресурсно-функціонального підходу
Інтегральний аналіз	Дозволяє одержати поглиблену багатофакторну оцінку умов формування окремих агрегованих фінансових показників	Використовується при діагностиці фінансового стану підприємства. У системі економічної безпеки найбільшого поширення одержала система інтегрального аналізу ефективності використання активів підприємства, зокрема модель Альтмана, модель рейтингової оцінки

Продовження таблиці 1.4

1	2	3
Горизонтальний (трендовий) аналіз	Базується на дослідженні динаміки окремих фінансових показників за певні проміжки часу. У процесі здійснення такого аналізу розраховують темпи приросту окремих показників і визначають загальні тенденції їх зміни.	Використовується при оцінці рівня економічної безпеки. У системі економічної безпеки використовують наступні аспекти такого аналізу: порівняння фінансових показників звітного періоду з показниками попереднього періоду; порівняння фінансових показників звітного періоду з показниками аналогічного періоду торік; порівняння фінансових показників за ряд попередніх періодів
Вертикальний (структурний) фінансовий аналіз	Передбачає визначення впливу кожної складової на результат у цілому. У процесі здійснення такого аналізу розраховують питома вага окремих структурних складових фінансової звітності	Використовується при діагностиці фінансового стану підприємства. У системі економічної безпеки використовують наступні аспекти такого аналізу: структурний аналіз активів; структурний аналіз капіталу; структурний аналіз грошових потоків
Метод порівняння	Дозволяє визначити відхилення фактично досягнутих показників від запланованих (еталонних), установити причини таких відхилень і виявити резерви.	Застосовується для порівняння фактично досягнутих показників з відповідними індикаторами при застосуванні індикаторного підходу оцінки економічної безпеки підприємства
Метод експертних оцінок	Передбачає опис аналітичних процедур на логічному рівні. Характеризується значним суб'єктивізмом, оскільки результати такого аналізу залежать в основному від інтуїції, знань і досвіду аналітика	Застосовується для оцінки значимості впливу окремої функціональної складової економічної безпеки на узагальнюючий критерій при ресурсно-функціональному підході до оцінки стану економічної безпеки

Перш ніж використовувати облікову інформацію, що надійшла від зовнішніх контрагентів або відповідних економічних служб, для прийняття управлінських рішень у сфері безпеки суб'єкта господарювання необхідно переконатися в її вірогідності. В основу механізму оцінки вірогідності повинні бути покладені способи одержання альтернативних даних, які підтверджують правдивість наданої інформації, а також технології опису її характеристик з метою побудови шкали вірогідності.

У якості альтернативних методик одержання облікової інформації про реальний фінансовий стан, як контрагентів, так і власного підприємства можуть застосовуватися так звані спеціальні методи, які використовуються винятково фахівцями з економічної безпеки (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Характеристика основних спеціальних методів і прийомів, які використовуються в системі обліково-аналітичного забезпечення для перевірки вірогідності інформації

Назва методу	Сутність методу	Застосування в системі економічної безпеки
1	2	3
Конфіденційних відносин	Дозволяє одержати достовірну інформацію, якою володіє суб'єкт господарювання, але офіційно її надати не може або не бажає. В основі цього методу лежать комунікативні технології спілкування, які враховують мотиваційний інтерес контрагента щодо встановлення довірчих відносин з фахівцем з безпеки. Класичними формами для встановлення довірчих відносин і конфіденційних відносин є гроші, ідеологія обставини, що компрометують, особистісні особливості.	Застосовується для підтвердження (не підтвердження) офіційно наданої інформації від клієнтів (партнерів) або конкурентів підприємства, коли їх співробітник конфіденційно повідомляє фахівця з безпеки щодо дійсності наданої інформації.
Професійного спостереження	Дозволяє одержати інформацію щодо поведінки або зафіксувати коло знайомств об'єкта професійного спостереження й виявити контакти, які можуть свідчити про можливість не лояльної поведінки працівника до свого підприємства. В основі цього методу є вміння фахівця з безпеки здійснювати професійне спостереження з використанням засобів аудіо-відео спостереження й діагностики вербальної й невербальної поведінки об'єкта.	Застосовується при здійсненні кадрового добору працівників бухгалтерії, які мають доступ до комерційної таємниці. Також використовується при проведенні планової або позапланової (коли є інформація щодо можливих нелояльних дій працівника) перевірки працівників бухгалтерії щодо навмисного здійснення ними махінацій в обліку або розголошення закритої облікової інформації.

Продовження таблиці 1.5

1	2	3
Спеціалізованого опитування, співбесіди	Базується на професійному умінні фахівця з безпеки одержати інформацію від об'єкта професійного інтересу шляхом опитування (співбесіди), при якому фахівець із безпеки не розкриває свій інтерес до конкретної інформації. Дає можливість оцінити рівень поінформованості об'єкта щодо реального стану справ на підприємстві або скласти уявлення про його можливості щодо одержання достовірної інформації.	Застосовується для встановлення осіб, які мають доступ до дійсної інформації або мають можливість її підтвердити. Також використовується при забезпеченні кадрової безпеки, при прийнятті рішень, щодо допуску працівників бухгалтерії до роботи з інформацією, яка відноситься до комерційної таємниці.
Контролю засобів зв'язку й інформаційних систем	Передбачає контроль над персоналом з метою недопущення несанкціонованого поширення інформації через канали зв'язку або інформаційні системи. Здійснюється за допомогою спеціального програмного забезпечення, інформаційних технологій, які дозволяють фахівцям з безпеки контролювати проходження й поширення інформації, яка відноситься до комерційної таємниці.	Застосовується для захисту інформації від несанкціонованого поширення або одержання її конкурентами.
Спеціальних психофізіологічних і психологічних досліджень	Передбачає одержання достовірної інформації з використанням спеціальних психологічних, психофізіологічних і інформаційних устроїв. В основі методу лежать принципи психологічного тестування або проведення перевірки із застосуванням поліграфа (детектора брехні).	Використовується при здійсненні кадрового добору бухгалтерії або при проведенні службових розслідувань із метою одержання інформації, яку співробітник бухгалтерії приховує або виявлення намірів здійснення їм нецільових дій стосовно підприємства.
Особистого пошуку (детективний метод)	Дозволяє одержати інформацію про реальні події або реальний стан шляхом прямих дій фахівця з безпеки, який особисто одержує інформацію від різних категорій громадян і встановлює істину.	Використовується при проведенні службових розслідувань, які пов'язані з незаконним використанням конфіденційної інформації або для збору додаткової інформації про реальний стан речей у конкурента або партнера.

Вивчення досвіду діяльності вітчизняних підприємств свідчить, що в основу обліково-аналітичного забезпечення сьогодні покладені методики фінансового обліку, зорієнтовані на минулі події, які як звичайно здатні надати інформацію лише про поточну діяльність.

Але економічна безпека надзвичайно складне явище, рівень якої визначають окремі складові і їх загальна синергетична дія на результати роботи підприємства. Її не можна ідентифікувати лише з окремими проблемами поточної діяльності: захистом комерційної таємниці й боротьбою з конкурентами. Оскільки таке розуміння досить спрощує проблему й зосереджує увагу керівників на щоденних справах, у те час як основний загрози безпеки можуть перебувати в латентному стані, а виявлять свою чинність у майбутньому. Відсутність інформаційної ширини й глибини неодмінно звужує спектр потенційних напрямків розвитку підприємства й безпеки його діяльності.

Завдяки здійсненому аналізу можна визначити п'ять головних напрямків здійснення обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки промислових підприємств:

- забезпечення надання інформації необхідної для прийняття управлінських рішень щодо доцільності діяльності по обліком виявлених загроз і небезпек;
- ідентифікація ризиків і пов'язаних з ними потенційних загроз;
- здійснення оцінки стану й рівня економічної безпеки власного підприємства;
- здійснення оцінки стану безпеки й визначення стратегії діяльності на ринку конкурентів;
- здійснення оцінки стану безпеки й фінансової надійності потенційних партнерів підприємства.

Таке ранжирування основних напрямів здійснення обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки на власних підприємствах є обґрунтованим і відповідає цілям і завданням що вирішують засновники, які одночасно й працюють на своїх підприємствах. Вони розглядають таке забезпечення як один з механізмів стратегічного управління або інструмент розробки управлінських рішень щодо функціонування й розвитку підприємства в умовах потенційних і реальних загроз його діяльності. Тобто для них важливою є діяльність, яка забезпечить їм одержання інформації щодо визначення стратегії діяльності й розвитку власного підприємства з урахуванням негативних впливів зовнішнього й внутрішнього середовища через створену систему економічної безпеки.

У зв'язку із цим, актуальною проблемою стає виділення обліково-аналітичної діяльності по забезпеченню економічної безпеки в самостійний напрямок знань, це вимагає й окремої підготовки аналітиків. Така діяльність є складовою частиною системи економічної безпеки підприємства, і полягає в професійно організованій роботі аналітиків з питань фінансово-економічної безпеки, спрямованої на одержання, аналіз і оцінку інформації, яка дає можливість визначити критерії, рівень і стан економічної безпеки власного підприємства або іншого суб'єкта господарювання, діяльність якого може вплинути на стан безпеки власного підприємства.

2 АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВОЇ РОБОТИ НА ТОВ «ПОЛІФОМ»

2.1 Аналіз результатів господарської діяльності підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Поліфом» створене у 1996 році і на сьогоднішній день – це поліграфічний комплекс з великими виробничими площами, численним парком додрукарського, друкарського та палітурного обладнання.

Організаційно-правова форма підприємства – товариство з обмеженою відповідальністю. Це така юридична особа, заснована одним або декількома особами, статутний капітал якого розділений на певні долі (розмір яких встановлюється засновницькими документами). Учасники товариства несуть ризик збитків тільки в межах вартості внесених ними вкладів. Засновницькими документами суспільства є: засновницький договір (якщо засновників декілька) і статут, в яких вказуються учасники, розмір статутного капіталу, частка кожного учасника та ін. Тому, якщо один з учасників продає свою долю, це неминуче тягне зміни в статуті суспільства, з обов'язковою реєстрацією цих змін в органах державної влади.

Товариство з обмеженою відповідальністю може бути засноване однією особою, яка стає його єдиним учасником. Товариство не може мати в якості єдиного учасника іншого господарського суспільства, що складається з однієї особи.

Число учасників товариства не має бути більше п'ятдесяти. У випадку, якщо число учасників перевищить вказану межу, товариство впродовж року повинне перетворитися у відкрите акціонерне товариство або у виробничий кооператив.

Статутний капітал товариства складається з номінальної вартості часток його учасників. Статутний капітал товариства визначає мінімальний

розмір його майна, що гарантує інтереси його кредиторів. Вкладом в статутний капітал товариства можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові права або інші права, що мають грошову оцінку.

Засновницьким документом товариства є Статут товариства. Учасник товариства має право в будь-який час вийти з нього незалежно від згоди інших його учасників, якщо це право передбачено Статутом товариства.

Товариство зобов'язане виплатити учасникові, що подав заяву про вихід з нього, дійсну вартість його частки або видати йому майно такої ж вартості впродовж трьох місяців з дня виникнення відповідного обов'язку, При цьому дійсна вартість частки визначається на підставі даних бухгалтерської звітності товариства за останній звітний період, передуючий дню подачі заяви про вихід з товариства.

Схема організаційної структури представлена на рис. 2.1.

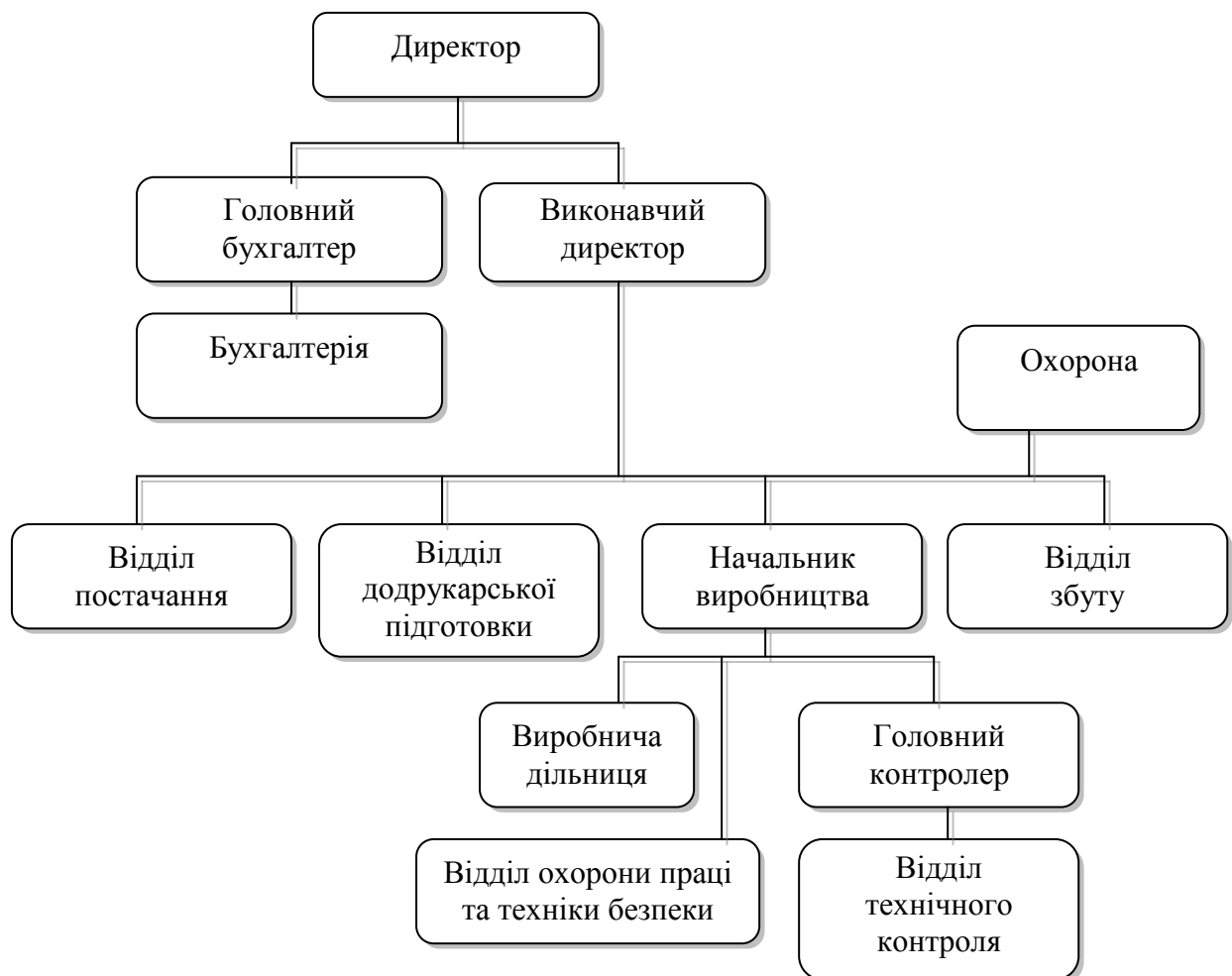


Рисунок 2.1 – Організаційна структура ТОВ «Поліфом»

Директором є власник (один з власників) підприємства. Виконавчий директор вирішує організаційні питання. Відділ постачання займається пошуком постачальників і забезпеченням виробництва необхідними матеріалами. Відділ до друкарської підготовки займається розробкою оригінал-макетів видань і фотовиводом.

Друк видання і післядрукарської операції виконуються на виробничій ділянці. Відділ технічного контролю контролює якість матеріалів, виробничих процесів і готової продукції. Відділ збуту займається пошуком клієнтів (замовників) і реалізацією готової продукції.

Кадрова політика фірми полягає в постійному підвищенні кваліфікації співробітників. Підбір нових працівників здійснюється за допомогою співбесіди, анкетування і перевірки їх професіоналізму.

За результатами роботи підприємства у 2018-2019 роках складено таблицю 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні показники діяльності підприємства

Показник	Фактичне значення		Відхилення	
	2018 р.	2019 р.	абсол. (+; -)	відносне, %
1. Виручка від реалізації, грн.	6186463	7281799	1095336,0	17,7
2. Собівартість реалізованої продукції, грн.	5274574	5915158	640584,0	12,1
3. Чистий прибуток, грн.	911889	1366641	454752,0	49,9
4. Рентабельність продажів, %	17,3	23,1	5,8	-
5. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	38	41	3,0	7,9
6. Середньорічна вартість основних виробничих засобів, грн	3286426	3108610	-177816,0	-5,4
7. Сума оборотних коштів, грн.	246622	473425	226803,0	92,0
8. Короткострокова дебіторська заборгованість, грн	67919	78233	10314,0	15,2

Динаміка основних показників наведена на рис. 2.2.

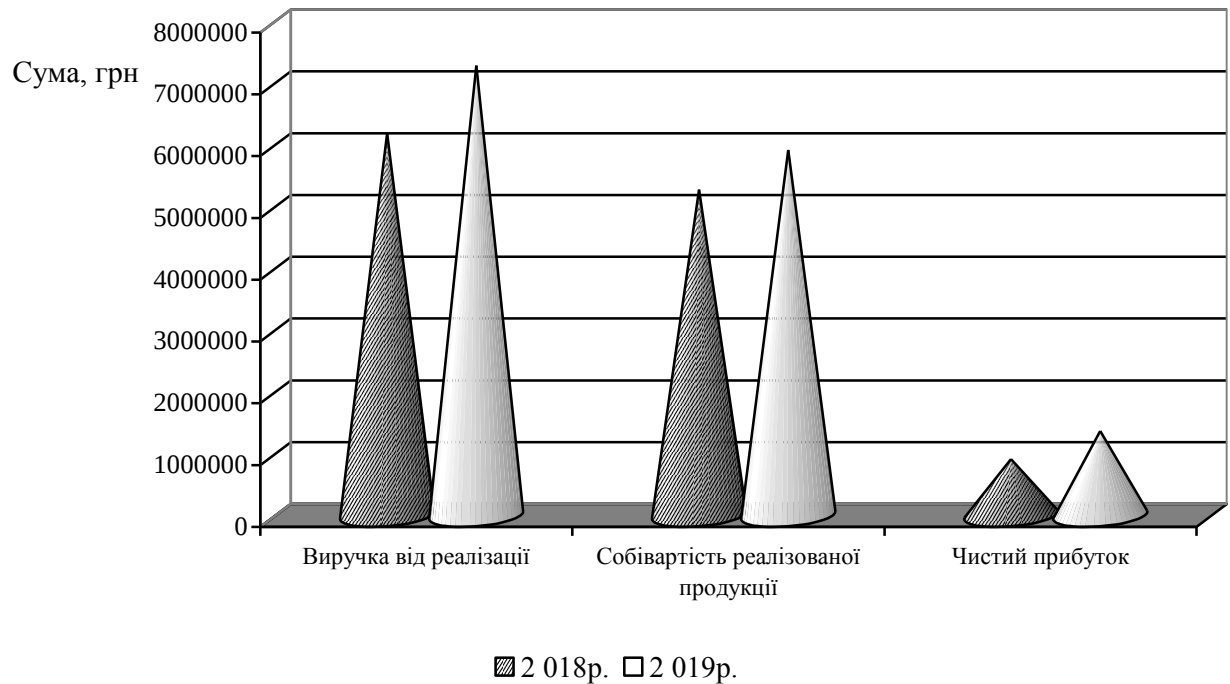


Рисунок 2.2 – Динаміка основних показників діяльності ТОВ «Поліфом»

У результаті проведено аналізу можна зробити висновок, що річний обсяг реалізації продукції збільшився на 17,7 % і склав на кінець 2019 року 7281799 грн., чистий прибуток склав 1366641 грн. Збільшення в 2019 році таких показників як кількість машино-днів, тривалість зміни, вартість оборотних коштів свідчить про те, що підприємство продовжується розвиватись. Результати виробничо-господарської діяльності позитивні: рентабельність продажів і рентабельність послуг збільшуються.

2.2 Організація облікової роботи на підприємстві

Для забезпечення результативності виконання управлінських завдань, підвищення ефективності діяльності підприємств у сучасних динамічних умовах ринкового середовища особливу увагу необхідно приділяти вибору принципів ведення системи обліку та раціональної організації облікової

служби. Організація обліку на підприємствах, які функціонують в умовах ринку, потребує активізації сервісно-управлінської складової облікової роботи.

Сучасна система опрацювання обліково-економічної інформації не може цілком задовольнити зростаючі інформаційні потреби управління. Збільшення обсягу облікової інформації супроводжується зростанням витрат на організацію облікового процесу, а її споживча вартість залишається практично незмінною. Основною причиною такого становища є те, що відсутній відповідний сучасним вимогам теорії й практики управління підхід до організації обліку, який базується на принципі доцільності. Удосконалення принципів та методів організації роботи облікової служби на основі раціональної побудови облікового процесу забезпечує чіткість виконання облікових робіт, упорядковує професійну діяльність конкретного облікового працівника, підвищує персональну відповідальність кожного за стан обліково-аналітичної роботи за конкретними ділянками обліку. Вищесказане сприяє підготовці об'єктивних даних про результати виробничо-фінансової діяльності підприємства, підвищує їх достовірність та можливість використання для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Організація роботи облікової служби підприємства є складовою загальної організації його облікового процесу та охоплює структуру облікового апарату, його зв'язок з іншими структурними підрозділами та відділами.

Вибір структури облікового підрозділу – важливий фактор раціоналізації облікового процесу. Структура характеризує склад підрозділів, їх підпорядкованість, взаємозв'язок, рівні управління.

В основі визначення поняття «організаційна побудова бухгалтерської служби» В. В. Ковальова – розподіл облікових робіт між виконавцями [4, с. 15]; у П. С. Безруких та інші – склад і підпорядкованість

взаємопов'язаних організаційних одиниць бухгалтерської служби, які виконують різні функції [21, с. 36]. Таким чином, організаційна структура бухгалтерської служби – це впорядкована сукупність взаємопов'язаних елементів, розподіл робіт між якими забезпечує виконання завдань бухгалтерського обліку.

Підвищена увага дослідників до цього питання обумовлена тим, що бухгалтерська служба є одним із підрозділів підприємства, який забезпечує формування значної частки економічної інформації для прийняття управлінських рішень, здійснення контролю й аналізу використання ресурсів підприємства. Вплив бухгалтерської служби на господарську діяльність полягає в здійсненні заходів, спрямованих на впорядкування господарських операцій, що є необхідною передумовою достовірності облікових даних, збереження власності та раціонального використання ресурсів підприємства [17, с. 16]. За умови раціональної організації бухгалтерська служба займає чільне місце в системі інформаційних потоків підприємства та відіграє важливу роль в управлінні підприємством.

Роль облікової служби в системі управління зумовлена змістом основних завдань, які виконують облікові працівники: надання повної й достовірної інформації керівництву про стан підприємства, критичні ситуації у сфері договірних відносин і матеріальних поставок, а також дефіцит грошових коштів; здійснення й контроль розрахункових відносин із контрагентами та працівниками; контроль роботи матеріально відповідальних осіб; забезпечення своєчасного та повного виконання підприємством своїх зобов'язань за розрахунками з бюджетом і позабюджетними фондами; контроль за повнотою й чіткістю операцій із грошовими коштами; надання в установлені терміни бухгалтерської звітності.

Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» передбачає, що «для забезпечення ведення бухгалтерського обліку підприємство самостійно обирає форми його організації:

- уведення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером; користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи;

- ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою; самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства. Ця форма організації бухгалтерського обліку не може застосовуватися на підприємствах, звітність яких повинна оприлюднюватися» [23].

При наявності на підприємстві облікової служби як структурного підрозділу на чолі з головним бухгалтером особливу увагу слід приділяти структурній побудові облікового апарату бухгалтерії та оптимальному розподілу обов'язків облікових працівників, що підвищує ефективність роботи не лише облікової служби, а й підприємства в цілому.

Організаційна побудова апарату облікової служби - це форма поділу та кооперування праці, яка передбачає розподіл усього комплексу облікових, контрольних та аналітичних робіт між виконавцями. Є дві форми організаційної побудови апарату облікової служби: централізована і децентралізована.

Централізована організація системи обліку використовується на багатьох підприємствах різних форм власності, середніх та невеликих за розміром. Вона дозволяє застосовувати більш раціональні способи обробки первинних документів, ефективно розподіляти обов'язки між обліковими працівниками, забезпечувати контроль діяльності підрозділів підприємства,

сприяє автоматизації облікових процесів. Недоліком такої форми організації обліку є відсутність оперативних інформаційних потоків діяльності конкретного виробничого підрозділу, який можна усунути із запровадженням автоматизації облікових процесів.

У централізованій формі весь апарат облікової служби як методично, так й адміністративно підпорядкований одному керівнику – головному бухгалтеру (головному економісту).

При децентралізованій організації обліку структура облікового апарату формується за конкретними виробничими підрозділами, у кожному з яких ведеться синтетичний та аналітичний облік, а також складається звітність конкретного виробничого підрозділу. До функцій центральної бухгалтерії підприємства при цьому входять узагальнюючі облікові операції по підприємству в цілому, у частині обробки звітів структурних підрозділів, формування зведеної звітності підприємства, контролю за організацією обліку в його виробничих підрозділах.

У децентралізованій формі організаційної побудови частина апарату з методичних питань підпорядкована одній особі - головному бухгалтеру, а з адміністративних - господарському керівникові (начальнику цеха, виробництва тощо).

Організаційна побудова апарату облікової служби залежить від структури. Структура апарату бухгалтерії відображає форму організації виконавців, безпосередньо зайнятих бухгалтерським обліком, контролем та аналізом господарської діяльності в системі управління.

На форму організаційної побудови та структуру апарату облікової служби впливають такі фактори: обсяг виробництва; загальна чисельність працюючих; кількість структурних підрозділів; види діяльності; характер організації технології виробництва; характер функціональних обов'язків; кількість філій (дочірніх господарств).

В умовах господарських формувань структура апарату облікової служби має відображати специфічні умови технології й організації управління виробництвом і відповідати таким вимогам: виключати елементи дублювання та паралелізму; бути максимально простою; регламентувати чисельність на основі норм керованості; урахувати досягнення науки і техніки; відповідати досягненням наукової організації праці; забезпечувати самостійність та повноцінність кожного підрозділу.

Варіантом децентралізованої форми організації бухгалтерської служби є поділ на фінансову та внутрішньогосподарську (управлінську) бухгалтерію.

В апараті облікової служби створюються здебільшого самостійні підрозділи у вигляді груп, секторів, підвідділів, бюро тощо. У цих підрозділах організація робіт здійснюється за такими принципами поділу праці: оперативно-виробничим; функціональним.

Оперативно-виробничий принцип організації розподілу облікової праці застосовується, коли структурні підрозділи створюються за топологічною ознакою: сектор обліку оплати праці, сектор обліку матеріалів тощо.

Функціональний принцип поділу облікової праці потребує такого формування структурних підрозділів, коли групи, сектори утворюються за ознаками однорідності роботи - приймання документів, таксування тощо.

На великих підприємствах (об'єднаннях, асоціаціях та ін.) самостійними підрозділами бухгалтерської служби можуть бути сектор (або група) методології обліку, контролю та аналізу; контрольно-ревізійна група (сектор); група (сектор) економічного аналізу; група (сектор) фінансової звітності тощо.

Розрізняють три типи організаційних структур апарату бухгалтерського обліку, контролю та аналізу господарської діяльності: лінійну, або просту, лінійно-штабну, або ступінчасту, і комбіновану, або багатогранну.

Лінійна організація передбачає безпосереднє підпорядкування всіх виконавців керівникові — головному бухгалтеру (головному економісту).

Така організаційна побудова характерна для невеликих підприємств, де чисельність працівників обліку, контролю та аналізу не перевищує 10-12 осіб.

При лінійно-штабній організації структури апарату бухгалтерського обліку, контролю та аналізу створюються проміжні ланки - сектори (підрозділи), які об'єднують групи. За таким варіантом організаційної побудови розпорядження головного бухгалтера передається старшому бухгалтеру сектора, який, у свою чергу, передає його керівникові групи. Така організаційна побудова структури характерна для більшості господарств, де бухгалтерський апарат налічує 10-12 осіб.

Різновидом лінійно-штабної організації структури апарату бухгалтерії є двофакторний поділ на фінансову та внутрішньогосподарську бухгалтерію. Функціонально-комбінований тип організаційної побудови апарату обліку характерний для великих господарств - комбінатів, об'єднань, асоціацій. При цьому типова структура апарату будується за функціональним розподілом управління, створюються спеціальні підрозділи, які виконують предметно-замкнені облікові процеси.

Цей тип організаційної побудови передбачає передачу частини прав головного бухгалтера (головного економіста) керівникам секторів (підвідділів).

Одним із важливих елементів розробки структури апарату бухгалтерського обліку, контролю та аналізу є формування системи посад. В основу вибору посад покладено характер, склад та обсяг функцій, які виконуватиме працівник у цій організації. Службова посада є первинним елементом структури.

Система відібраних посад має повністю відповідати вимогам та відображати прийняту структуру апарату бухгалтерського обліку, контролю та аналізу й бути засобом ефективного використання людського потенціалу та сприяти цілям управління.

Сьогодні, з упровадженням комп'ютеризації обліку, більш ефективною є організація облікового процесу, яка базується на принципах централізації, що забезпечує одержання облікових даних за короткий термін при найменших витратах праці й коштів.

Ще одним важливим моментом організації роботи облікової служби є налагодження комунікаційних зв'язків облікових працівників із персоналом інших управлінських та виробничих підрозділів підприємства, оскільки основний масив інформаційних ресурсів формується якраз обліковою службою й реалізується через засоби комунікації різним групам користувачів для прийняття ефективних управлінських рішень.

Формування організаційної структури облікової служби підприємства ринкового середовища включає такі складові: розробка та затвердження організаційно-розпорядчих документів щодо діяльності підрозділу та його працівників; визначення необхідної чисельності та комплектування штату облікової служби; розподіл обов'язків між бухгалтерами, організація праці облікових працівників, а також підтримка їх працездатності.

Це є передумовою ефективності побудови та організації бухгалтерського обліку на підприємстві.

На організацію бухгалтерської служби додатково впливають ряд інших факторів, зокрема:

- фактори мікрорівня: форма власності; користувачі облікової інформації та їх інтереси; рівень кваліфікації облікових працівників, практичний досвід роботи; рівень матеріально-технічної бази підприємства;

- фактори макрорівня: стан економіки та поява нових об'єктів бухгалтерського обліку; вимоги до ведення бухгалтерського обліку та звітності; статус і рівень професійної підготовки облікових працівників.

Дослідження виявили, що визначальним фактором впливу на зміну змісту раціональної організації облікового підрозділу підприємства є впровадження досягнень науково-технічного прогресу. Вони дозволяють

усунути історичність облікової інформації та недоліки ведення бухгалтерського обліку вручну.

Урахування вищезазначених факторів впливу є передумовою раціональної організації бухгалтерської служби, тобто найбільш успішного виконання завдань бухгалтерського обліку.

Ураховуючи, що організація бухгалтерської служби передбачає передусім організацію праці бухгалтерів для забезпечення ведення бухгалтерського обліку, установлено, що до показників раціональної організації бухгалтерської служби належать: раціональна чисельність облікового персоналу; правильний розподіл праці між бухгалтерами; вибір або розробка необхідної комп'ютерної системи бухгалтерського обліку.

Досягнення вказаних критеріїв характеризується практичним значенням і полягає в забезпеченні принципу економічності ведення системи обліку, її достовірності на основі налагодження взаємодії між усіма підрозділами підприємства та працівниками, особливо в частині документування господарських операцій.

Комплекс заходів із організації облікової служби повинен забезпечувати якісне та оперативне ведення обліку з мінімальними витратами праці й часу, розробку форм первинних і звітних документів, своєчасне документальне оформлення фактів завершення технологічного процесу та інших господарських операцій, організацію документообігу на основі налагодження взаємодії між усіма підрозділами підприємства та працівниками.

Визначення оптимальної чисельності облікового персоналу підприємства є важливою умовою раціональної організації праці бухгалтерів, їх підбору, навчання й підвищення кваліфікації.

З метою раціоналізації діяльності облікової служби при розподілі обов'язків між обліковими працівниками повинен передбачатися порядок

виконання роботи у випадку тимчасової відсутності певного працівника, що повинно бути відповідним чином урегульовано посадовими інструкціями.

Затвердження чіткого та вичерпного переліку робіт та обов'язків, які покладаються на кожного працівника, має забезпечити повне й рівномірне навантаження облікових працівників, створення умов для накопичення досвіду та отримання нових знань. Важливість забезпечення працездатності облікових працівників зумовлена необхідністю додаткового вивчення шляхів її підтримки.

Розподіл праці між обліковими працівниками повинен сприяти підзвітності окремих виконавців; забезпеченості виконання роботи відповідними організаційними та технічними засобами; уникненню закріплення за одним працівником функцій санкціонування здійснення господарських операцій з конкретними видами майна, реєстрації цих господарських операцій у бухгалтерському обліку, забезпечення збереження цих активів і проведення їх інвентаризації. Дотримання цих вимог сприятиме систематичному здійсненню бухгалтерського контролю.

Таким чином, ефективність організації роботи облікової служби в сучасних умовах господарювання повинна лежати в площині раціонального розподілу обов'язків працівників облікової служби та працівників інших структурних підрозділів, які виконують окремі облікові операції з урахуванням особливостей побудови систем внутрішньоорганізаційного менеджменту підприємств, організацій; удосконалення методичного інструментарію облікової роботи в частині модифікації методики обліку витрат і калькулювання собівартості нових товарів та послуг, запровадження в облікову роботу технологій таргет-костингу та кайзен-костингу, що направлені на зменшення витрат підприємства та моделювання цільової собівартості; покращення інформаційно-аналітичного забезпечення шляхом запровадження нових систем електронного документообігу; уніфікації та стандартизації відображення господарських фактів і процесів у документах

універсального типу з урахуванням вимог ринкової економіки та формування інформаційних потоків із метою прийняття своєчасних та ефективних управлінських рішень.

2.3 Зміст обліково-аналітичної діяльності підприємства

Серед численних проблем, які постають перед керівниками українських підприємств одне із центральних місць займає брак висококваліфікованих фахівців у сфері інформаційного забезпечення економічної безпеки, які б мали креативне мислення й гарне розуміли процеси, які відбуваються в сучасній економіці в умовах суцільної глобальної конкуренції, перманентних небезпек, загроз і ризиків.

В умовах сьогодення безпека підприємств пролягає, насамперед у площині фінансово-економічних відносин і інтересів і вимагає від фахівців базових знань по економіці, фінансах, праві. Знання по оперативно-розшуковій діяльності є додатковими й не відіграють головну роль у забезпеченні безпеки підприємств. Тобто фахівець із економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності повинен мати спеціальну фінансово-економічну і юридичну освіту в цій області, що буде вимагати від ветеранів правоохоронних органів і спецслужб проходження перепідготовки й підвищення їх кваліфікації.

Рішенням проблеми підготовки фахівців з економічної безпеки підприємств України опікувалося багато вітчизняних учених, які розглядали питання, пов'язані з навчанням таких фахівців у загальному контексті підготовки кадрів для національної безпеки. Окремі дослідження українських науковців, серед яких В. Крутов, І. Білоусова, П. Стрибунів, В. Франчук, А. Кіріченко, А. Власюк, присвячені проблемам підготовки фахівців з

економічної безпеки суб'єктів господарювання у вітчизняних вищих навчальних закладах, були покладені в основу розробки галузевого стандарту вищої освіти підготовки магістрів за фахом 8.000015 «Управління фінансово-економічною безпекою» із присвоєнням кваліфікації «Професіонал з фінансово-економічної безпеки».

Незважаючи на значні наробітки в освітній сфері, невирішеним залишається питання щодо формування напрямків підготовки фахівців, які займалися б питаннями організації й здійснення обліково-аналітичного процесу в забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарювання. Організація обліково-аналітичного процесу в системі забезпечення економічної безпеки – це специфічний вид професійної діяльності фахівців з безпеки, який безпосередньо впливає на її забезпечення й характеризується суб'єктами діяльності, формами й принципами її реалізації (рис. 2.3).

Головною метою здійснення обліково-аналітичної діяльності в системі економічної безпеки є максимально повне забезпечення своєчасною й достовірною інформацією керівників підприємства для прийняття ними управлінських рішень щодо недопущення (попередження) впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на фінансовий стан підприємства.

Відповідно до вимог, які висуваються до фахівців з економічної безпеки, зазначених у Класифікаторі професій ДК 003:2010, здійснювати обліково-аналітичну діяльність повинен аналітик з питань фінансово-економічної безпеки (код професії 2414.2), який зобов'язано володіти знаннями по фінансовому й управлінському обліку, фінансовому менеджменту, аналізі й безпеки.

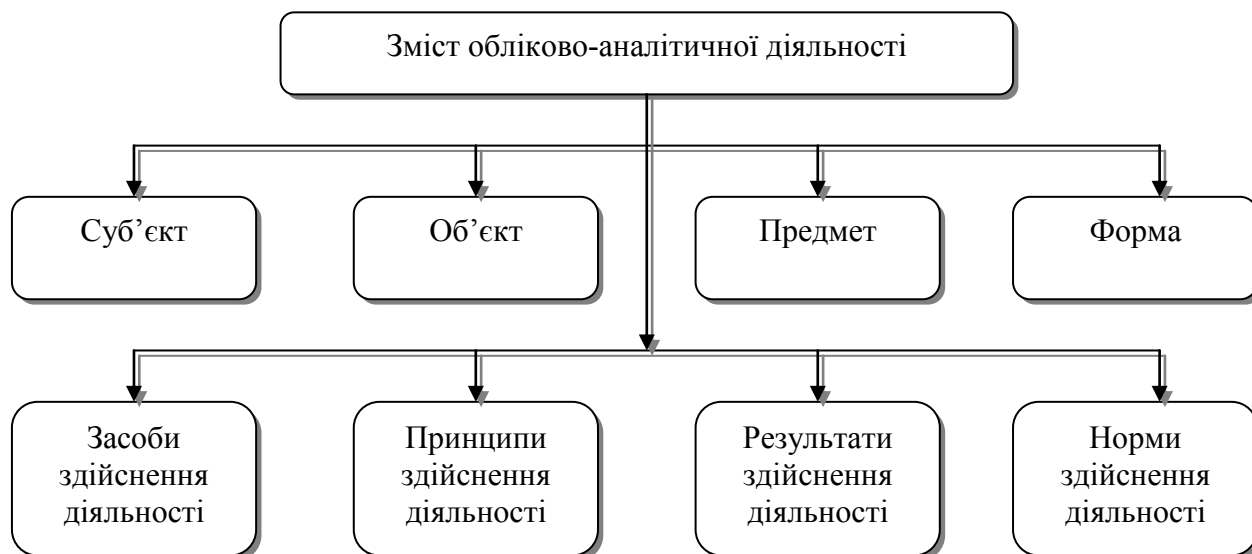


Рисунок 2.3 – Структурно-логічна схема змісту обліково-аналітичної діяльності в системі забезпечення економічної безпеки підприємства

Представники цієї професії повинні вирішувати такі завдання:

- уміло застосовувати облікові й аналітичні технології при забезпеченні фінансово-економічної безпеки;
- здійснювати максимально повне й достовірне інформаційне забезпечення системи економічної безпеки підприємства;
- забезпечувати захист отриманої інформації, яка відноситься до комерційної таємниці підприємства;
- вчасно діагностувати зовнішні й внутрішні загрози та ризики безпечному функціонуванню підприємства;
- розробляти механізми оцінки рівня впливу реальних і потенційних загроз на стан фінансово-економічної безпеки підприємства;
- здійснювати діагностування господарсько-фінансового стану підприємства для попередження його нездатності (банкрутства);
- розробляти методики оцінки стану й рівня економічної безпеки власного підприємства, які б найбільше повно враховували специфіку його діяльності й давали найбільш коректні результати;

- установлювати найбільше економічно обґрунтовані індикатори економічної безпеки;
- впроваджувати внутрішні механізми перевірки вірогідності фінансової інформації, отриманої як із зовнішніх, так і внутрішніх джерел;
- готувати інформацію для прийняття управлінських рішень щодо доцільності діяльності підприємства з урахуванням виявлених загроз і небезпек;
- здійснювати оцінку стану безпеки й фінансової надійності потенційних партнерів і конкурентів підприємства;
- брати участь у розробці облікової політики з урахуванням вимог економічної безпеки;
- сприяти мінімізації ризиків при підготовці облікової інформації;
- сприяти гармонізації інтересів підприємства в цілому як юридичної особи й окремих співробітників як фізичних осіб з метою мінімізації внутрішніх загроз;
- розробляти рекомендації щодо проведенню заходів щодо забезпечення лояльності й надійності персоналу підприємства, його морального й матеріального заохочення;
- здійснювати загальний контроль над діяльністю структурних підрозділів підприємства щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки;
- надавати рекомендації щодо розробки антикризових заходів і забезпечення безпеки підприємства;
- брати участь у розробці заходів щодо недопущення (мінімізації) впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на діяльність підприємства.

При цьому фахівці при здійсненні обліково-аналітичної діяльності в області безпеки повинні знати:

- законодавчі й нормативно-правові акти, постанови, розпорядження, накази, національні й міжнародні стандарти з питань організації економічної безпеки підприємства й ведення бухгалтерського обліку;

- технології, форми й методики протидії небезпекам, загрозам і ризикам;
- порядок розробки й впровадження інновацій у систему забезпечення економічної безпеки;
- механізми управління системою забезпечення економічної безпеки;
- порядок здійснення оцінки рівня й стану економічної безпеки;
- передовий вітчизняний і закордонний досвід в області забезпечення економічної безпеки.

Крім того, вони повинні взаємодіяти з іншими фахівцями, які забезпечують безпека на підприємстві. До цих фахівців, у першу чергу, потрібно віднести: професіоналів і фахівців з фінансово-економічної безпеки, менеджерів, професіоналів і фахівців з інформаційної безпеки, фахівців з організації майнової й особистої безпеки, приватних детективів і т.п.

Залежно від організаційної структури підприємства, суб'єктами обліково-аналітичної діяльності при забезпеченні його економічної безпеки крім аналітиків з питань фінансово-економічної безпеки можуть бути керівники й представники підрозділів, де формується обліково-аналітична інформація, яка може використовуватися для рішення завдань, пов'язаних з функціонуванням системи економічної безпеки.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що аналітик з питань фінансово-економічної безпеки є ключовою фігурою здійснення обліково-аналітичної діяльності по забезпеченню функціонування системи економічної безпеки як виробничих підприємств, так і підприємств інших видів економічної діяльності.

Об'єктом діяльності аналітика з питань фінансово-економічної безпеки є визначення оцінки ефективності функціонування системи економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності з використанням методів фінансового аналізу, бухгалтерського обліку, а також спеціальних методів забезпечення безпеки.

Предметом його діяльності є визначення індикаторів і критеріїв оцінки рівня й стану економічної безпеки підприємства, визначення фінансової надійності окремих його партнерів, розробка важелів гармонізації економічних і соціальних відносин із зовнішніми й внутрішніми суб'єктами діяльності з метою недопущення виникнення загроз, які впливають на економічну безпеку підприємства.

Формами здійснення обліково-аналітичної діяльності є організаційно-правові форми, які дозволяють реалізовувати завдання обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства. Керівник підприємства самостійно встановлює в якій формі буде здійснюватися обліково-аналітична діяльність при забезпеченні функціонування системи економічної безпеки. Для цього створюються організаційні структури, визначаються права й обов'язку осіб які безпосередньо здійснюють обліково-аналітичне забезпечення (або сприяють його здійсненню), розробляються механізми одержання необхідної для здійснення цього забезпечення інформації.

В основу здійснення обліково-аналітичної діяльності покладені принципи організації бухгалтерського обліку, фінансового аналізу й економічної безпеки, які не суперечать один іншому й утворюють систему принципів по забезпеченню економічної безпеки підприємства (табл. 2.2).

З метою забезпечення економічної безпеки підприємства запропоновано розширити перелік існуючих принципів організації бухгалтерського обліку й фінансового аналізу за рахунок наступних елементів: безпеки й контролю бухгалтерських і аналітичних даних, комплексності. Застосування даних принципів значною мірою буде сприяти впровадженню комплексної системи заходів організації бухгалтерського обліку й фінансового аналізу, метою якої буде посилення функції збереження власності й забезпечення безперервності діяльності підприємства.

Таблиця 2.2 – Принципи організації бухгалтерського обліку й фінансового аналізу з метою забезпечення економічної безпеки підприємства

Принцип організації обліку та аналізу	Суть принципу організації обліку та аналізу	Принцип забезпечення економічної безпеки
Випереджального відображення	Передбачає попереднє прогнозування найбільш можливого стану досліджуваних об'єктів, які роблять істотний вплив на фінансовий стан підприємства	Пріоритет заходів попередження
Цілісності	Передбачає розгляд системи облікових і аналітичних даних як цілісного інформаційного організму для забезпечення стабільного функціонування підприємства	Системності
Всебічності	Передбачає облік усіх внутрішніх зв'язків і відносин у системах обліку й аналізу, а також усіх факторів, які впливають на їхнє функціонування	
Безперервності	Передбачає послідовну побудову обліково-аналітичного процесу для вирішення конкретних завдань	Безперервності
Прямотоковості	Передбачає раціональну організацію інформаційних потоків між учасниками обліково-аналітичного процесу	Координації й взаємодії
Субординації	Передбачає ієрархічну побудову елементів і відносин за заздалегідь чітко встановленими відносинами	Підконтрольності
Компетентності	Передбачає професіоналізм у вирішенні питань по обліково-аналітичному забезпеченню	Компетентності
Комплексності	Використання всіх наявних засобів у забезпеченні обліково-аналітичною інформацією, необхідної для стабільного функціонування й розвитку підприємства	Комплексності
Безпеки й контролю бухгалтерських і аналітичних даних	Передбачає розмежування інформації зі сфер доступу з метою запобігання загрозам при існуванні заходів закритого характеру, відомих обмежень кількості фахівців	Об'єднання відкритості із закритістю

Проведені протягом 2011-2018 рр. дослідження стану обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, які є членами корпоративної безпеки УСПП, дозволили визначити основні результати здійснення обліково-аналітичної діяльності фахівцями з економічної безпеки (рис. 2.4).

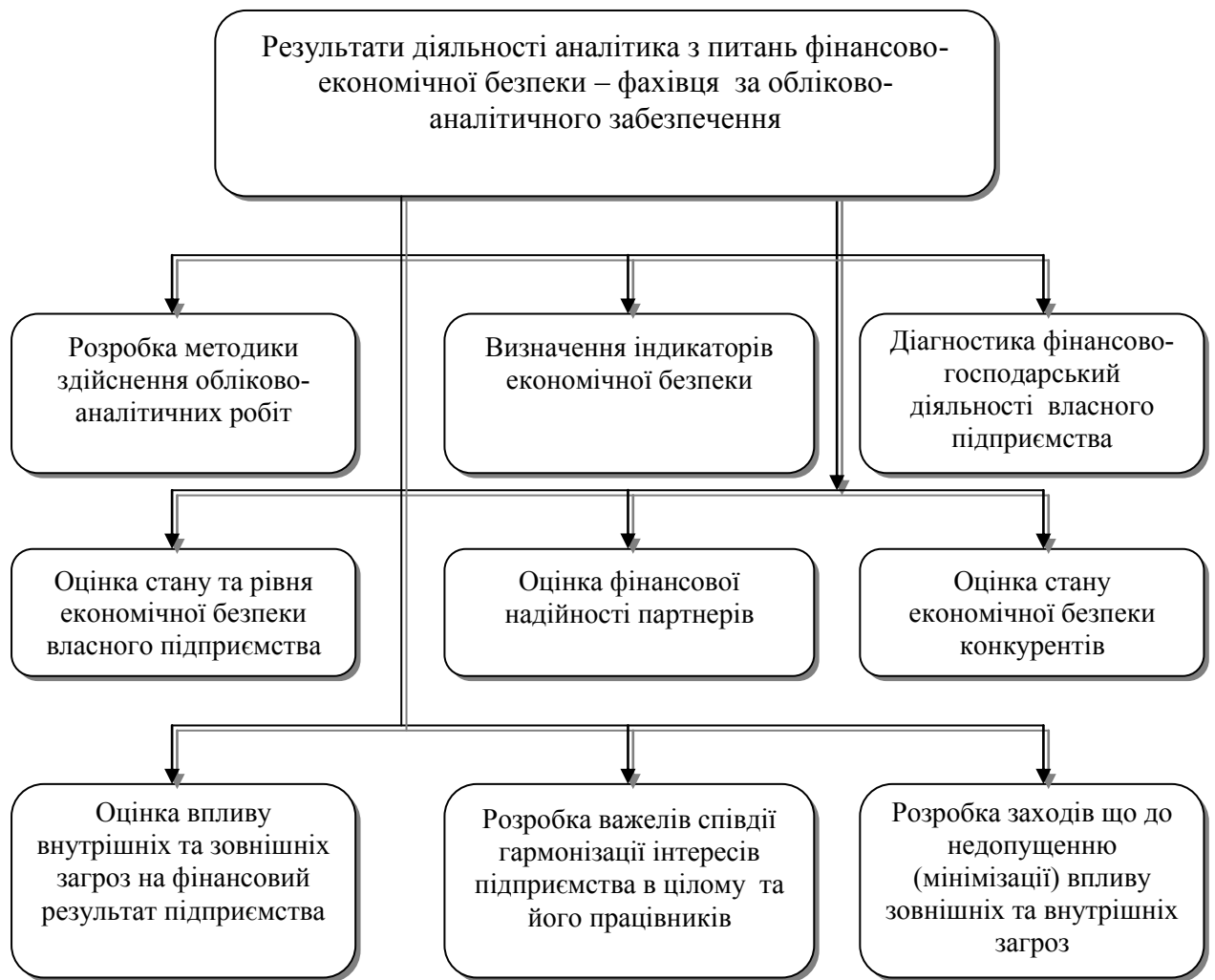


Рисунок 2.4 – Основні результати діяльності фахівця з обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності

Норми здійснення обліково-аналітичної діяльності містять у собі різноманітні вимоги до фахівців, які здійснюють цю діяльність: від санітарно-гігієнічних до морально-етичних. Ці норми можуть бути прописані (викладені) у кваліфікаційних характеристиках, кодексі діяльності аналітика з питань фінансово-економічної безпеки або посадових інструкціях або інструкціях із взаємодії між підрозділами при здійсненні обліково-аналітичного забезпечення.

3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Удосконалення сфери діагностики економічної безпеки підприємства

Дослідження стану обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки на підприємствах України свідчить про необхідність удосконалення й аналітичних моделей, і підвищення професійної підготовки самих аналітиків. Особливо це стосується фінансової діагностики банкрутства.

Статистичні дані підтверджують, що за 2009-2018 рр. значно виросла кількість збанкрутілих підприємств. І причина цього не тільки в глобальній фінансово-економічній кризі, яка наклала істотний відбиток на діяльність вітчизняних підприємств. Серед банкрутів значна частка й тих підприємств, які не приділяли даному питанню досить уваги, що, у свою чергу, пов'язане з недоліками в методології упередження банкрутства.

У зв'язку із цим основні зусилля (як теоретичні, так і практичні) слід направити на недопущення кризових явищ на самих підприємствах. Як вдало відзначає А. Єпіфанов, «поки підприємства самі не усвідомлюють необхідність боротьби з потенційним банкрутством, доти в Україні будуть боротися з «вітряними млинами» законодавства або державної політики в сфері банкрутства, ігноруючи реальний стан справ» [39]. Попередити виникнення криз можна шляхом забезпечення належного рівня діагностики економічної безпеки.

На сьогоднішній день головною проблемою в методології діагностики економічної безпеки взагалі й банкрутства, як її складовій частини є не стільки недосконалість теоретичної бази, скільки недостатній ступінь її систематизації, відсутність чіткої й логічної системи, яка б зв'язувала

воєдино різні наробітки, а також неадаптованість цілого ряду аналітичних методик до особливостей економіки України.

Таким чином, сфера діагностики економічної безпеки суб'єктів підприємництва в Україні вимагає важливого вдосконалення по наступних напрямках:

- розробка сучасних і адаптованих до умов української економіки методів прогнозування настання кризових явищ на підприємствах різних видів діяльності;
- установка залежностей виникнення кризових явищ і факторів, які їх обумовлюють;
- впровадження найбільш достовірних методик оцінки фінансової надійності контрагентів;
- удосконалення системи нормативних значень фінансових коефіцієнтів, що виступають індикаторами економічної безпеки й т.п.

Слід зазначити, що кожне з виділених нами напрямків різниться за рівнем теоретичної розробки. Так, найбільш освітленої в науковій літературі є галузь знань щодо методів прогнозування ймовірності настання криз і можливого банкрутства, оскільки вона є елементом системи антикризового управління підприємством, якому присвячена велика кількість наукових і практичних робіт як за кордоном, так і в нашій країні. І головними недоліком цих знань є неадаптованість їх до сучасної української економіки й особливостям сфери банкрутства суб'єктів підприємництва в нашій країні. Крім того, теорія, методологія й методики мають потреба в їхній ретельній систематизації й логічній комплектації. Саме вирішенню цих проблем і будуть присвячені наступні розділи роботи.

Важливим напрямком розвитку якісних методів діагностики банкрутства як складеної частини економічної безпеки є теорія причинно-наслідкових зв'язків між видами фінансової кризи, факторами, які його обумовлюють і стадіями протікання. Кожної стадії протікання кризових

явищ відповідають певні особливості фінансово-господарчого стану підприємства. Тому знаючи стадію протікання кризових явищ, аналітик уже має інформацію про цілий ряд типових загроз, характерних для даної фази існування підприємства.

Таким чином, перед науковцями виникає завдання розробки набору типових загроз, характерних для того або іншого виду кризи й стадії її протікання.

Також першочерговим завданням діагностики в системі економічної безпеки підприємства є уточнення нормативних значень ключових коефіцієнтів фінансового аналізу, які виступають індикаторами економічної безпеки, а також розробка нормативів по окремих видах економічної діяльності.

Основні недоліки, сконцентровані не в самому розрахунку коефіцієнтів, а в нормативно закріплених орієнтирах для них. Ці нормативи, як звичайно, розраховувалися для країн з розвиненою ринковою економікою, а в умовах України їх використання може бути недостатньо аргументованим. Крім того, ніяк не враховуються галузеві особливості, які можуть просто кардинально змінювати оцінку того самого фінансового коефіцієнта залежно від того, за яким видом діяльності функціонує суб'єкт підприємництва.

Тому виникає нагальна потреба науково обґрунтованої аргументації формування індикаторів як основи для оцінювання стану й рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Вирішення зазначених проблем щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення дозволить сформувати ефективну систему діагностики економічної безпеки підприємства й створить передумови для стабільного й безкризисного його існування.

3.2 Фактори впливу на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку ТОВ «Поліфом»

Суб'єкти господарювання володіють цілим спектром обліково-аналітичної інформації зовнішньої (фінансової, статистичної й податкової) і внутрішньої звітності. Разом з тим для економіки України на сучасному етапі усе більш характерним є ріст підприємств із низькою платоспроможністю або високою збитковістю, що заподіює ненавмисно їхнє банкрутство. Такий стан вітчизняної економіки обумовлює необхідність удосконалення обліково-аналітичного забезпечення й підвищення ролі інформації в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання з метою:

- забезпечення вірогідності обліково-аналітичної інформації;
- удосконалення принципів і методів обліку й аналізу відповідно до сучасних вимог, які висуваються до інформації менеджментом;
- зменшення частки інформаційних ризиків і т.п.

На сьогодні досягнення економічної науки потрібно оцінювати з позицій перспектив їх практичного застосування. Тому стара економічна парадигма, яка тривалий час представляла базис економічної теорії потребує критичного переосмислення. Існуюча теорія бухгалтерського обліку й аналізу вже не забезпечує можливостей адекватної оцінки практики ходу економічних процесів у реальних ринкових умовах, оскільки ґрунтується на вивченні переважно статичних економічних процесів, у той час як більшість підприємств існують у динамічних умовах невизначеності.

У зв'язку із цим сучасна система обліково-аналітичного забезпечення потребує нового сутнісного наповнення як комплексу взаємодіючих і взаємозалежних методів, методик, процедур і моделей, призначених для обґрунтування прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення економічної безпеки підприємства. Вона повинна містити в собі все без

винятку інструменти обліково-аналітичного забезпечення з метою одержання синергетичного ефекту від їхнього системного застосування при:

- забезпеченні стабільного й стійкого фінансового стану підприємства;
- збалансуванні фінансово-матеріальних потоків і розрахункових відносин;
- нейтралізації впливу внутрішніх і зовнішніх загроз на фінансово-господарчий стан підприємства;
- зниженні рівня інформаційного ризику й т.п.

Обліково-аналітична інформація, і зокрема бухгалтерська інформація як її основна складова, виступаючи внутрішнім ресурсом забезпечення економічної безпеки, при певних обставинах сама може нести істотні ризики (загрози) діяльності підприємства. Це викликане тим, що формування бухгалтерських даних відбувається в умовах невизначеності, яка зв'язана не тільки з об'єктивними зовнішніми факторами, які впливають на господарську діяльність, але й з факторами, які виникають безпосередньо в системі бухгалтерського обліку. Такі фактори і їх наслідку можуть мати значний вплив на показники бухгалтерської (фінансової, внутрішньогосподарської) звітності й, отже, на прийняті управлінські рішення щодо заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства і його стійкого функціонування.

Для визначення найважливіших видів загроз, пов'язаних із кругообігом облікової інформації було узагальнено результати опитування 250 осіб, які є представниками 100 промислових підприємств вхідних у систему корпоративної безпеки УСППУ. При цьому їм було запропоновано проранжирувати ці загрози по їхньому значенню від 1 до 5, де 1 є найбільш значущим з позицій засновників підприємства й найманих менеджерів. Отримані результати надано в таблиці 3.1 [27].

Таблиця 3.1 – Розподіл загроз, які пов'язані із кругообігом облікової інформації й має важливий вплив на стан економічної безпеки виробничого підприємства (в % і рангових місцях), на думку власників і найнятих менеджерів

№ п/п	Вид загроз, які пов'язані із кругообігом облікової інформації й мають важливий вплив на стан економічної безпеки виробничого підприємства	Статусні групи			
		Засновники (перша група)		Менеджери (друга група)	
		в %	ранг	в %	ранг
1	низька кваліфікація бухгалтерського персоналу підприємства	15	4	15	4
2	невірогідність інформації наданої у звітності контрагентів	27	2	35	1
3	низька пристосованість облікових даних до потреб економічної безпеки	30	1	23	2
4	не відповідність принципів надання (формування) фінансової звітності принципам економічної безпеки	8	5	10	5
5	витік облікової інформації конфіденційного характеру	20	3	17	3

Аналіз показників дозволяє затверджувати, що найбільш важливі розбіжності в поглядах отримані по позиціями, які стосуються «недостовірної інформації, наданої у звітності контрагентів» і «низької пристосованості облікових даних до потреб економічної безпеки». І це цілком зрозуміло, адже наймані менеджери зв'язують вплив недостовірної інформації із прорахунками при визначенні фінансової надійності контрагентів, що, відповідно, знижує точність управлінських рішень щодо співробітництва з ними, а також ефективність роботи самої служби економічної безпеки. Своєю чергою власники підприємства воліють володіти найбільш сучасними методиками збору й обробки інформації, яка перетворювалася б у реальний інструмент у боротьбі з конкурентами.

По інших позиціях оцінка загроз, які пов'язані із кругообігом облікової інформації, як представниками власників, так і менеджерів практично збігається, що дозволяє нам не тільки окреслити проблеми використання

облікової інформації в системі забезпечення економічної безпеки виробничих підприємств, а й визначити перспективи розвитку цього напрямку.

Проблематика бухгалтерських ризиків тепер є недостатньо дослідженим напрямком, як бухгалтерського обліку, так і науки про ризики. Однак необхідно відзначити, що деякі вчені піднімають дану тему у своїх дослідженнях. Так, наприклад, говорячи про бухгалтерські ризики, відомий американський економіст Леонід Бернстайн відзначає: «Бухгалтерський ризик має першопричиною фактор людської природи, а також неточність, властиву основним процесам обліку. Він також має місце через наявність альтернативних принципів обліку й нечітких стандартів щодо їхнього застосування. Відсутність гарантій щодо використовуваних стандартів або методів і способів їх уживання може привести до широкої різноманітності результатів і, отже, до значного ступеня невизначеності» [31]. У той же час, російський вчений А. Є. Шевелев підкреслює, що «бухгалтерський ризик пов'язаний з можливими помилками при формуванні бухгалтерською службою економічної інформації про підприємство» [32].

Як видно, обидва ці автори під терміном «бухгалтерський ризик» розуміють ризик, який виникає в системі бухгалтерського обліку при формуванні облікової інформації і є слідством недоліків у її функціонуванні.

Разом з тим з позицій забезпечення економічної безпеки, вважаємо за необхідне розмежовувати всі ризики, які виникають у системі бухгалтерського обліку на дві групи, які мають різну економічну природу: ризики, властивий системі бухгалтерського обліку, і пов'язані з інформаційним забезпеченням процесу управління, і підприємницькі ризики, інформація про яких певним заходом знаходить відображення в обліку й розкривається у фінансовій звітності. Обґрунтованість такого розподілу пояснюється декількома причинами. Перша група ризиків виникає при формуванні облікової інформації щодо будь-яких об'єктів бухгалтерського обліку й зв'язана в першу чергу з можливими помилками або навмисними скривленнями облікової інформації. Відображення в обліку підприємницьких

ризиків і/або їх слідств вимагає вибору й обґрунтування методичних основ визнання, оцінки й розкриття інформації про них.

У розвиток загального визначення ризику в роботі запропоновані наступні визначення ризиків у бухгалтерському обліку.

Бухгалтерські (інформаційні) ризики, пов'язані з викривленням інформації, виникають у системі бухгалтерського обліку і є слідством певних подій. До них відносяться ризики пов'язані з навмисним скривленням облікової інформації, порушенням режиму збереження бухгалтерської інформації, яка представляє комерційну таємницю, ризики пов'язані з вибором способів і методів в обліковій політиці, відсутністю належної кваліфікації бухгалтерського персоналу, а також неналежним рівнем технічного забезпечення (табл. 3.2). Для цих ризиків найбільш властиві ознаки невизначеності, оскільки можливість об'єктивно оцінити ймовірність їх настання в основному відсутня.

Таблиця 3.2 – Фактори, що впливають на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку для ТОВ «Поліфом»

Джерело ризику	Склад факторів, які спонукують виникнення інформаційних ризиків
Кадровий потенціал бухгалтерської служби	Слабкі знання керівників бухгалтерської служби, які не дозволяють їм організувати ефективну обліково-інформаційну систему підприємства
	Низький професійний рівень працівників бухгалтерії
	Витік конфіденційної інформації з вини співробітників бухгалтерії
Методика ведення бухгалтерського обліку	Порушення принципів і правил ведення бухгалтерського обліку
	Фінансові прорахунки при виборі способів обліку, регламентованих стандартами бухгалтерського обліку й фінансової звітності
	Маніпуляції з бухгалтерськими даними
Організація бухгалтерського обліку	Неефективна політика підприємства по організації бухгалтерського обліку
	Застарілі інформаційні технології, які не відповідають сучасним вимогам щодо обробки, збереження й надання облікової інформації окремим групам користувачів

Підприємницькі ризики, визнані в бухгалтерському обліку – це ризики фінансово-господарчого середовища, які характеризують результати подій, що роблять (здатні робити) істотний вплив на діяльність підприємства. Очевидно, що інформація про наслідки впливу підприємницьких ризиків на

фінансово-господарчу діяльність суб'єкта господарювання має велике значення для прийняття обґрунтованих управлінських рішень внутрішніми й зовнішніми користувачами не тільки щодо поточного положення підприємства, а й з урахуванням стратегії його діяльності.

Характеристика й взаємозв'язок двох видів ризиків у бухгалтерському обліку надана в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Характеристика й взаємозв'язок ризиків, відображених у бухгалтерському обліку

Вид бухгалтерського ризику	Фактори, які спонукують виникнення ризику	Події, які приводять до виникнення ризику	Наслідки ризику
Інформаційні ризики	Фактори, властиві системі бухгалтерського обліку, які визначають можливість одержання повної й достовірної інформації про фінансово-господарчу діяльність підприємства	- події, що характеризуються як відхиленням від принципів, правил і інших регулятивів, які визначають вимоги до функціонування системи бухгалтерського обліку	скривлення інформації про фінансово-майновий стан підприємства й результати його діяльності
Підприємницькі ризики, які відображені в бухгалтерському обліку	фактори, властиві фінансово-господарчому середовищу, які визначають можливості досягнення цілей бізнесу	- події, імовірність яких не врахована при прийнятті управлінських рішень; - події, щодо яких мало місце невірне (неповне) оцінювання факторів	відображення інформації про фінансово-майновий стан підприємства й результати його діяльності без обліку (або неповного обліку) впливу наслідків підприємницьких ризиків

Потрібно також указати, що багато ризиків, які можуть мати серйозний вплив на фінансові результати діяльності підприємства й думка зацікавлених користувачів, не знаходять відображення як у бухгалтерському обліку, так і у фінансовій звітності, знижуючи при цьому її прозорість. Це зв'язане, насамперед, з тим, що в публічній звітності підприємств відображаються тільки фінансові показники. Відповідно, інформація не фінансового

характеру й ризику, пов'язані з нею, не може бути врахована користувачами звітної інформації при прийнятті ними управлінських рішень щодо співробітництва з тим або іншим контрагентом.

Існуюча базова теорія бухгалтерського обліку припускає багатоцільову модель ведення стандартних облікових процедур і забезпечує відображення минулих подій у грошовому вимірюванні. Разом з тим для використання облікової інформації в системі економічної безпеки необхідна «цілісна інформаційна система, яка відповідала б стратегії розвитку підприємства, а не окремі інструменти, які до цього часу використовувалися переважно для опису минулих подій» [33].

Стандартизація багатоцільової системи бухгалтерського обліку неодмінно приводить до задоволення потреб лише якоїсь окремої групи користувачів (як звичайно інвесторів або податкових служб) і пошуку шляхів гармонізації бухгалтерського обліку з податковим. І не важливо якими будуть ці стандарти – національними або міжнародними. Тому стандартизація повинна здійснюватися винятково при формуванні показників фінансової звітності, тоді як інформаційна система бухгалтерського обліку повинна носити багатоцільовий характер. Система багатоцільового бухгалтерського обліку повинна бути досить гнучкою, щоб забезпечувати різноманітні інформаційні потреби як внутрішніх, так зовнішніх користувачів.

У зв'язку із цим, виникає нагальна потреба в перегляді сучасних теоретичних основ ведення бухгалтерського обліку. Відправною крапкою для створення нової парадигми обліку повинне стати обґрунтування його об'єкта й предмета.

До цього часу під об'єктом бухгалтерського обліку розуміють господарську діяльність підприємства. Разом з тим у наукових публікаціях усе частіше почали з'являтися висловлення щодо розширення об'єкта бухгалтерського обліку за рахунок різноманітних аспектів зовнішнього

середовища, яке, на нашу думку, є дуже корисним з позицій використання облікових даних як основи для прийняття управлінських рішень у системі економічної безпеки.

Дослідження інформаційних потреб користувачів у сфері економічної безпеки дозволило погодитися з С. Голов, який вважає, що в сучасних умовах предметом вивчення бухгалтерського обліку повинні стати ретроспективні й перспективні параметри господарської діяльності підприємства і його зовнішнього середовища, певні органами, які регулюють бухгалтерський облік або власником підприємства з урахуванням вимог користувачів [34]. Із цього визначення випливає розширення традиційного предмета бухгалтерського обліку в просторі (зовнішнє середовище) і в тимчасові (майбутні дані), що є цілком виправданим, оскільки більшість управлінських рішень спрямовані на майбутнє, а на їхнє прийняття поруч із внутрішніми впливають і зовнішні фактори.

Недопущення виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку зв'язують, у першу чергу, із чітким дотриманням основних принципів бухгалтерського обліку, хоча, як затверджує професор Пушкар М.С., установлені законодавством принципи не завжди відповідають вимогам щодо підготовки облікової інформації, які висуваються до неї користувачами [35].

До таких невідповідностей, насамперед, відносять принцип обачності, який передбачає обережність в оцінюванні активів і доходів з метою недопущення їх завищення й заниження вартості зобов'язань і витрат. Напевно, виходячи із цього принципу, розроблювачі вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку при розробці сучасного формату Балансу вилучають зі складу власного капіталу створені резерви під майбутні виплати й відносять їх до так званих забезпечень (II розділ пасиву Балансу). За структурою побудови пасиву Балансу забезпечення під виплату відпусток, гарантійних зобов'язань, інші страхові резерви не є власним капіталом, але з

економічної точки зору не можуть ставитися й до притягнутого капіталу. Такі забезпечення вважати зобов'язаннями проблематично, тому що вони не є ідентифікованими, тому що невідомо, кому персонально потрібно здійснювати виплати, а в багатьох випадках виплати за ними можуть і не настати.

У той же час вилучення створених резервів зі складу власного капіталу значно спотворює аналітичні розрахунки показників фінансової стабільності й незалежності підприємства, утрудняє розуміння звітності іноземними інвесторами, оскільки в багатьох країнах створені резерви вважають складовою власного капіталу (Росія, США й деякі країни західної Європи).

Зворотну картину можна простежити при відображенні процедури виведення основних засобів, призначених для продажу, зі складу необоротних активів і зарахування їх до складу товарів з відображенням в окремому розділі активу Балансу «Необоротні активи й групи вибування». У майбутньому, основні засоби можуть бути й нереалізованими, на них може не виявитися покупець, і підприємство змушене буде їх уціняти або списувати на збиток. Відповідно, ні про яку обачність тут не може бути й мови. Крім цього розбалансованість у складі активів приводить до порушення основного правила побудови активу Балансу за принципом росту ліквідності майна підприємства, що є важливим при дотриманні правил економічної безпеки суб'єкта господарювання [36].

Це про яку обережність для партнера (інвестора) може йти мова, коли надана інформація не відповідає загальноприйнятим вимогам щодо її зрозумілості й збалансованості.

Але найбільше значення з позицій економічної безпеки має визначення рамок і правил дотримання принципу безперервності, за яким оцінювання активів і зобов'язань підприємства може здійснюватися, виходячи із припущення, що його діяльність буде тривати й надалі. Важливість даної проблеми в системі економічної безпеки підприємства

зв'язують, насамперед, з настанням світової фінансово-економічної кризи. Власники й інвестори прагнуть мати впевненість у тому, що підприємства (проекти, програми), у які вкладаються кошти, будуть ефективно функціонувати й надалі, їм не загрожує скорочення або банкрутство, і таку впевненість вони очікують одержати на основі показників фінансової звітності, яка складена за даними обліку.

Таким чином, на бухгалтерську службу покладають непосильну для виконання функцію – передбачення того, що підприємство буде функціонувати ефективно й надалі, або навпаки, його діяльність буде згорнута, залишаться вдоволені зобов'язання, згубляться контракти й т.п.

Більш того, у п. 18 П(З)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» зазначене, якщо події після дати балансу свідчать про наміри підприємства припинити діяльність, або про неможливість її продовження, те фінансову звітність становлять без застосування принципу безперервності. А це означає, що:

- оцінювання активів і зобов'язань здійснюється не за історичною (фактичною) собівартістю, як це робиться в умовах звичайної діяльності, а по ринковій вартості з метою їх реалізації й погашення боргів;

- втрачає доречність розподіл активів на необоротні й оборотні, адже всі вони стають оборотними з метою якнайшвидшої реалізації й погашення зобов'язань;

- усі зобов'язання (включаючи довгострокові) стають короткостроковими;

- фактично втрачає зміст застосування майже всіх принципів ведення обліку й формування звітності безперервно діючого підприємства [11].

Принцип безперервності ведення бухгалтерського обліку повинен визначатися з урахуванням концептуальних основ економічної безпеки підприємства. Визначення безперервності діяльності як елемента системи бухгалтерського обліку – це умовність, припущення, рамки якого повинні

бути встановлені при розробці політики в сфері безпеки підприємства. А рішення щодо безперервності діяльності повинні ухвалюватися його власниками, а аж ніяк не бухгалтерією.

Отже, виникає необхідність пошуку нових підходів до формування облікової інформації, яка, як відзначає професор Я.Соколов, повинна відповідати трьом вимогам: бути досить репрезентативною, мати необхідну значимість і давати можливість визначати ризики, пов'язані з результатами прийнятих управлінських рішень [37].

Підґрунтям таких підходів повинні стати принципи багатоцільового бухгалтерського обліку, серед яких принцип релевантності оцінювання, принцип чутливості до ризику, принцип збалансованості грошових і негрошових вимірників, принцип репрезентативності, що дозволить забезпечити достовірне відображення інформації про окремі параметри господарської діяльності як фінансового, так і не фінансового характеру в ретроспективному й перспективному розрізах.

Таким чином, в основу обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки повинні бути покладені інструменти стратегічного управління діяльністю підприємства, які дозволять побудувати багатоцільову обліково-аналітичну систему стратегічного типу. Основним призначенням такої системи повинне стати планування майбутньої стратегії й тактики безпечного функціонування й динамічного розвитку підприємства, вимір і оцінка стану й рівня його економічної безпеки.

Стан економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності і його місце на ринку конкурентів визначається певним переліком факторів і параметрів, які характеризують погодженість інтересів зовнішніх і внутрішніх контрагентів. Разом з тим, як засвідчують дані опитування представників промислових підприємств – членів УСПП, моніторинг оцінки

стану економічної безпеки на більшості з них здійснюється не регулярно або не здійснюється взагалі (рис. 3.1).



Рисунок 3.1 – Результати опитування щодо здійснення моніторингу оцінки стану й рівня економічної безпеки на промислових підприємствах, які входять у систему корпоративної безпеки УСПП [27]

Як одну з головних причин ситуації, яка склалася, респонденти називають недосконалість методичного забезпечення здійснення такої оцінки. При цьому вони відзначають, що більшість підприємств не використовує існуючі методики оцінки стану економічної безпеки, вважаючи їх або занадто складними в застосуванні, або такими, що втратили економічні властивості в умовах сьогодення й не приносять користі при прийнятті рішень щодо рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання на тлі партнерів або конкурентів.

Тому перед науковими співробітниками постає завдання розробити такі моделі оцінки стану й рівня економічної безпеки, які б максимально забезпечували погодженість стратегій розвитку й безпеки діяльності підприємства й були б гнучкими до змін у зовнішньому й внутрішньому середовищі підприємства.

Для того, щоб реалізувати подібну багатовекторну політику управління необхідно мати комплексну систему збалансованих стратегічних цілей і ключових показників, яку забезпечує одна з методик стратегічного управлінського обліку – збалансована система економічних показників (ССЕП), яка традиційно використовується для оцінювання результативності й ефективності розвитку підприємства.

Під збалансованою системою економічних показників розуміють інструмент забезпечення ефективності управління підприємством, спрямований на облік потреб удосконалення внутрішніх бізнес-процесів, роботи з персоналом і клієнтами й забезпечення необхідного рівня фінансових показників, значна змінюваність яких обумовлена змінами як у внутрішній, так і зовнішньому середовищу [38].

Це визначення повністю корелюється з авторським формулюванням економічної безпеки, як такого стану підприємства, який передбачає ефективне використання всіх видів наявних у нього ресурсів (як матеріальних, так і нематеріальних) з метою запобігання загроз внутрішнього й зовнішнього середовища й забезпечення його стабільного функціонування й динамічного розвитку. Таким чином, можна затверджувати, що концептуальні основи збалансованої системи економічних показників можуть бути покладені в основу розробки критеріїв оцінки стану економічної безпеки підприємства.

ВИСНОВКИ

У першому розділі роботи розкрито сутність і механізм формування обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

У найбільш широкому розумінні обліково-аналітична система – це система, яка базується на бухгалтерській інформації, яка включає оперативні дані й використовує для економічного аналізу статистичну, технічну, соціальну й інші види інформації необхідну для прийняття управлінських рішень на макро- і мікрорівнях.

Сутність системи обліково-аналітичного забезпечення укладається в об'єднанні облікових і аналітичних операцій в один процес, здійсненні оперативного мікроаналізу й використання його результатів при моделюванні управлінських рішень у системі економічної безпеки підприємства.

Розглядаючи цю систему з позицій її змісту, можна констатувати, що вона складається із трьох взаємозалежних підсистем: інформаційної, облікової й аналітичної, що наведено графічно.

Базовою в системі обліково-аналітичного забезпечення є облікова система, адже саме на основі її інформації здійснюється аналіз діяльності підприємства. Вона забезпечує формування, нагромадження, класифікацію й узагальнення необхідної інформації. Ці процедури здійснюються відповідно до встановленої методології й технологією обліку.

Механізм функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки являє собою сукупність законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів і засобів, за допомогою яких здійснюються цілеспрямована діяльність в області забезпечення економічної безпеки і представлений графічно.

Наведено організаційно-правовий механізм здійснення обліково-аналітичного забезпечення (ОАЗ) функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

Завдяки здійсненому аналізу можна визначити п'ять головних напрямків здійснення обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки промислових підприємств:

- забезпечення надання інформації необхідної для прийняття управлінських рішень щодо доцільності діяльності по обліком виявлених загроз і небезпек;
- ідентифікація ризиків і пов'язаних з ними потенційних загроз;
- здійснення оцінки стану й рівня економічної безпеки власного підприємства;
- здійснення оцінки стану безпеки й визначення стратегії діяльності на ринку конкурентів;
- здійснення оцінки стану безпеки й фінансової надійності потенційних партнерів підприємства.

Систематизовано основні складові формування обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства, що наведено графічно.

Процес формування обліково-аналітичної інформації в системі інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає, що оперативні дані про фінансово-господарчу діяльності організації в процесі оперативного обліку перетворюються в первинну облікову інформацію. У свою чергою, первинна інформація в результаті її обробки в системі бухгалтерського обліку перетворюється в узагальнену облікову інформацію, яка втримується у фінансових, статистичних і внутрішніх звітах. Узагальнена облікова інформація й інформація отримана зі статистичних джерел після її перевірки щодо вірогідності є базою для аналізу й синтезу.

Узагальнена належним чином аналітична інформація є основою для прийняття управлінських рішень щодо стану й рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання, ефективності його діяльності й прогнозування заходів захисту від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз.

Графічно представлений процес формування обліково-аналітичної інформації в системі інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

З метою забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, обліково-аналітичну інформацію можна класифікувати в розрізі ознак, наданих у табличній формі.

Запропонований перелік класифікаційних ознак обліково-аналітичної інформації може бути доповнений залежно від потреб, які висуваються фахівцями служби економічної безпеки до інформації.

У другому розділі роботи проаналізовано обліково-аналітичну діяльність в системі забезпечення економічної безпеки ТОВ «Поліфом».

Товариство з обмеженою відповідальністю «Поліфом» – це поліграфічний комплекс з великими виробничими площами, численним парком обладнання.

Наведена організаційна структура ТОВ «Поліфом».

Наведено основні показники діяльності ТОВ «Поліфом» та їх динаміку.

Розкрито зміст обліково-аналітичної діяльності підприємства.

Головною метою здійснення обліково-аналітичної діяльності в системі економічної безпеки є максимально повне забезпечення своєчасною й достовірною інформацією керівників підприємства для прийняття ними управлінських рішень щодо недопущення (попередження) впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на фінансовий стан підприємства.

Наведено структурно-логічну схему змісту обліково-аналітичної діяльності в системі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Аналітик з питань фінансово-економічної безпеки є ключовою фігурою здійснення обліково-аналітичної діяльності по забезпеченню функціонування системи економічної безпеки як виробничих підприємств, так і підприємств інших видів економічної діяльності.

Об'єктом діяльності аналітика з питань фінансово-економічної безпеки є визначення оцінки ефективності функціонування системи економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності з використанням методів фінансового аналізу, бухгалтерського обліку, а також спеціальних методів забезпечення безпеки.

Предметом його діяльності є визначення індикаторів і критеріїв оцінки рівня й стану економічної безпеки підприємства, визначення фінансової надійності окремих його партнерів, розробка важелів гармонізації економічних і соціальних відносин із зовнішніми й внутрішніми суб'єктами діяльності з метою недопущення виникнення загроз, які впливають на економічну безпеку підприємства.

Узагальнено основні результати діяльності фахівця з обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

У третьому розділі роботи запропоновано шляхи запобігання загрозам, пов'язаним з кругообігом облікової інформації

Бухгалтерські (інформаційні) ризики, пов'язані з викривленням інформації, виникають у системі бухгалтерського обліку і є слідством певних подій. До них відносяться ризики пов'язані з навмисним скривленням облікової інформації, порушенням режиму збереження бухгалтерської інформації, яка представляє комерційну таємницю, ризики пов'язані з вибором способів і методів в обліковій політиці, відсутністю належної кваліфікації бухгалтерського персоналу, а також неналежним рівнем технічного забезпечення.

Узагальнено склад факторів, які впливають на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку.

Наведено характеристику й взаємозв'язок ризиків у бухгалтерському обліку.

Проведені дослідження дозволяють сформулювати ряд узагальнюючих положень, які розкривають зміст обліково-аналітичного забезпечення і його роль як істотного фактору функціонування системи економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Обліково-аналітичне забезпечення є складовою інформаційного забезпечення економічної безпеки й представляє цілісну інформаційну систему, яка поєднує методи й технології всіх видів обліку й аналізу з метою прийняття управлінських рішень щодо протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам безпеки діяльності підприємства й постійному його розвитку.

Використання механізму обліково-аналітичного забезпечення в процесі управління підприємством підвищує рівень його економічної безпеки. Таке забезпечення дає можливість оцінити можливий негативний вплив зовнішніх і внутрішніх загроз на стан економічної безпеки підприємства, проаналізувати ефективність вжитих заходів щодо забезпечення економічної безпеки, і оцінити збиток від негативних впливів на його діяльність.

В основу обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки повинні бути покладені принципи багатоцільового бухгалтерського обліку, який буде сприяти зниженню інформаційного ризику для користувачів і зможе забезпечити достовірне відображення інформації про окремі параметри господарської діяльності в ретроспективному й перспективному розрізах.

Серед численних проблем, які стоять перед керівниками українських підприємств одне із центральних місць займає брак висококваліфікованих фахівців у сфері обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки,

які б мали креативне мислення й гарне розуміли процеси, які відбуваються в сучасній економіці в умовах суцільної глобальної конкуренції, перманентних небезпек, загроз і ризиків.

Обліково-аналітична діяльність, як складова механізму обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки полягає в професійно організованій діяльності аналітиків з питань фінансово-економічної безпеки, спрямованої на одержання, аналіз і оцінку інформації, яка дає можливість визначити критерії, рівень і стан економічної безпеки власного підприємства або іншого суб'єкта господарювання, діяльність якого може вплинути на стан безпеки власного підприємства;

Обліково-аналітична інформація являє собою економічну модель взаємозв'язку між системою економічної безпеки, інформаційним ресурсом, яким вона є й інформаційними процесами в середині підприємства.

Обліково-аналітична інформація в системі забезпечення економічної безпеки підприємства формується в процесі реалізації трьох функцій управління: обліку, аналізу й синтезу. Під обліково-аналітичною інформацією в дослідженні розуміється сукупність облікової інформації й аналітичної інформації, отриманої з облікової інформації шляхом аналізу й синтезу. Узагальнююча обліково-аналітична інформація призначена для оцінки рівня й стану економічної безпеки підприємства і його потенційних партнерів і конкурентів.

Створення раціонального потоку обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства опирається на певні принципи. Серед яких основними є: виявлення інформаційних потреб і способів найбільш ефективного їхнього задоволення; об'єктивність відображення процесів фінансово-господарчої діяльності; єдність інформації, яка надходить із різних джерел (фінансового, управлінського, оперативного й

статистичного обліку); оперативність інформації; підвищення коефіцієнта її вірогідності.

Обліково-аналітична інформація в системі забезпечення економічної безпеки може характеризуватися різними комбінаціями властивих їй властивостей (наприклад, релевантність, вірогідність, корисність і т.п.). Набір тих або інших властивостей визначається специфікою одержання інформації й цілями її використання.

Обліково-аналітична інформація є предметом законодавчого регулювання й правового забезпечення інформаційної безпеки її власника.

Ця інформація є одним з найважливіших компонентів єдиного економічного інформаційного простору. Відповідно, її поступове проникнення в інші частини цього простору проявляється як у становленні нових напрямків у системі бухгалтерського обліку, так і в політичному характері процесу розробки міжнародних і національних стандартів фінансової звітності.

Сучасна система обліково-аналітичного забезпечення потребує нового сутнісного наповнення як комплексу взаємодіючих і взаємозалежних методів, методик, процедур і моделей, призначених для обґрунтування прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення економічної безпеки підприємства. Вона повинні містити в собі все без винятку обліково-аналітичні інструменти з метою одержання синергетичного ефекту від їхнього комплексного застосування при забезпеченні стабільного й стійкого фінансового стану підприємства.

Основні результати досліджень опубліковано у роботах [74-75], копії яких наведено у додатку А.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Попова Л.В., Маслов Б.Г., Маслова И.А. Основные теоретические аспекты построения учетно-аналитической системы. *Финансовый менеджмент*. 2003. № 5. С. 41-45.
2. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. 5-е изд., перераб. и доп. М.: ИНФРА-М, 2006. 207 с.
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. 784 с.
4. Галузина С. М. Учетно-аналитическая информация в управлении организацией: монография. СПб.: Знание, ИВЭСЭП, 2006. 267 с.
5. Тычинина Н. А. Теоретическое обоснование содержания учетно-аналитического обеспечения устойчивого развития предприятия. *Вестник ОГУ*. 2009. № 2. С. 102-107.
6. Білоусова І. А. Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства: монографія. К.: Дорадо-Друк, 2010. 432 с.
7. Голов С. Ф. Управлінський облік: підручник. К.: Лібра, 2003. 704 с.
8. Добровський В. М., Гнилицька Л. В., Коршикова Р. С. Управлінський облік: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. 278 с.
9. Пушкар М. С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів). Тернопіль: Карт-бланш, 2006. 334 с.
10. Малюга Н. М. Проблеми викладання теорії бухгалтерського обліку. *Регіональні перспективи*. 2003. № 2-3. С. 215-218.
11. Крупка Я. Економічна безпека підприємства та її реалізація через систему облікових принципів. *Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. С.57-60.

12. Євдокімов В. В., Дикий А. П. Особливості організації бухгалтерського обліку при забезпеченні економічної безпеки підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Збірник наукових праць Української академії банківської справи НБУ*. Вип. 24. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. С 255-264.

13. Румянцев А. М., Яковенко Е. Т., Янаев С. И. Инструментарий экономической науки и практики: научно-популярный справочник. М.: Знание, 1985. 304 с.

14. Управление организацией: ученик / под ред. А. Г. Поршнева, З. П. Румянцевой, Н. А. Саломатина. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ИНФРА-М, 1998. 669 с.

15. Белова Н., Бобро А., Винокуров Д. Настоящий бухучет. Х.: Фактор, 2007. 800 с.

16. Костирко Р. О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Х.: Фактор, 2007. 784 с.

17. Чумаченко М., Пушкар М. Свобода підприємництва та безпека економічної діяльності бізнесу. *Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. С. 11-14.

18. Гончаренко Л. П. Управление безопасностью: учебное пособие. М.: КНОРУС, 2010. 272 с.

19. Галузевий стандарт вищої освіти України підготовки магістра за спеціальністю специфічних категорій 8.000015 «Управління фінансово-економічною безпекою» кваліфікації 2414.2 «Професіонал з фінансово-економічної безпеки», затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України №571 від 20 червня 2008 року.

20. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003: 2010. Видання офіційне. К.: «Соцінформ», 2010. 746 с.

21. Юридична енциклопедія: в 6 томах / редколегія: Ю.С. Шемшученко (голова редколегії) та ін. К.: Українська енциклопедія, 1998. 717 с.
22. Козаченко А.В., Пономарев В.П., Ляшенко А.Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения. К.: Изд-во «Либра», 2003. 279 с.
23. Твердохліб М. Г. Інформаційне забезпечення менеджменту: навчальний посібник / вид. 2-ге, доповнене та перероблене. К.: КНЕУ, 2006. 224 с.
24. Бухгалтерський облік в торгівлі: навчальний посібник / Н. М. Грабова, В. М. Добровський. К.: А.С.К., 2004. 800 с.
25. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87.
26. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 року (зі змінами та доповненнями).
27. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Вені записки Університету «КРОК»* / Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». Вип.1 (1997). Вип. 27. Т.1, 2011. С. 50-59.
28. Зубок М. І., Позднишев Є.В., Яременко С.М. Безпека бізнесу: навч. посіб. у схемах і таблицях. К.: КНЕУ, 2008. 480 с.
29. Парфентій Л. А. Управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності: монографія; Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми: Мрія, 2019. 183 с.
30. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці: Постанова Кабінету Міністрів України № 611 від 09. 08.1993 року.
31. Бернстайн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация: перевод с англ. / Науч. ред. перевода чл.-корр. РАН

И.И. Елисеева. Гл. редактор серии проф. Я.В. Соколов. М.: Финансы и Статистика, 1996. 624 с.

32. Шевелев А. Е., Шевелева Е. В. Риски в бухгалтерском учете: учебное пособие. М.: КНОРУС, 2007. 280 с.

33. Гринкевич С. С., Іляш О. І., Кокнаєва М. О. Стратегічні імперативи управління фінансово-економічною безпекою підприємств торгівлі: монографія; Львів. комерц. акад. Львів : [б. в.], 2015. 209 с.

34. Голов С. Ф. Теория многоцелевого бухгалтерского учета. *Бухгалтерський учет и аудит*. 2011. № 4. С. 3-13.

35. Пушкар М. С. Фінансовий облік: підручник. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 628 с.

36. Гнилицька Л. В. Особливості визнання та порядок обліку необоротних активів, утримуваних для продажу. *Фінанси, облік і аудит: Збірник наукових праць*. Вип.15. К.: КНЕУ, 2010. С. 227-235.

37. Соколов Я. В. Основы теории бухгалтерского учета. М.: Финансы и статистика, 2000. 496 с.

38. Новіков А. О. Взаємозв'язок понять ризику, небезпеки і загрози у контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки. *International scientific journal*. 2015. № 8. С. 136-138.

39. Єпіфанов А. О., Домбровський В. С., Пластун О. Л. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

40. Юхновська Ю. О. Теоретичні аспекти економічної безпеки підприємств України. *Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво*. 2014. № 1. С. 123-129.

41. Мандзіновська Х. О. Управління фінансово-економічної безпекою: підручник / ред.Онищенко В. О. та ін. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 530 с.

42. Комплексне забезпечення фінансово-економічної безпеки: навч. посіб. для студентів ВНЗ / ред. Г. Є. Павлова та ін. Дніпро: Акцент, 2018. 559 с.

43. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навч. посіб. для студентів ВНЗ екон. і юрид. спец. усіх форм навчання / ДВНЗ «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України», Каф. фінансів ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Фролова; [уклад.: С. М. Фролов та ін.]. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 331 с.

44. Козаченко Г. В., Рамазанов С. К., Ляшенко О. М., Погорелов Ю. С., Пшик Б. І. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія [у 3 т.]. Т. 3. Луганськ: Промдрук, 2014. 336 с.

45. Концептуальні засади формування фінансово-економічної безпеки : колект. монографія / [Абакуменко О. І. та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Шкарлета Сергія Миколайовича; Черніг. нац. технол. ун-т. Ніжин: Лук'яненко В.В.: Орхідея, 2015. 440 с.

46. Загорна Т.О. Економічна діагностика: навч посібн. К.: ЦУЛ, 2007. 400 с.

47. Ортинський В. Л., Керницький І. С., Живко З. Б. Економічна безпека підприємств, організацій та установ. Київ: Правова єдність, 2009. 544 с.

48. Стратегія та механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки: колект. монографія / Чернігів. нац. технол. ун-т ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Ільчука Валерія Петровича. Чернігів: ЧНТУ, 2017. 349 с.

49. Шваб Л.І. Економіка підприємства: навч. посібн. К.: Каравела, 2007. 584 с.

50. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. економіко-правовий аспект: навч. посіб. К.: Атіка, 2005. 432 с.

51. Артемов В. Ю. Основи менеджменту для інформаційних аналітиків: курс лекцій. К.: КНТ, 2007. 272 с.

52. Горячева К. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 9. С.43-49.

53. Овчаренко Є. І. Методологія формування та узгодження цілей в системі економічної безпеки підприємства. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: 08.00.04; 21.04.02: Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Сєверодонецьк, 2015. 630 с.

54. Зубок М. І. Інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності. К.: КНТЕУ, 2009. 156 с.

55. Кириченко О. А., Лаптев С. М., Пригунов П. Я., Захаров О. І. Управління-фінансово-економічною безпекою: навчальний посібник. К.: ТОВ «Дорадо-Друк», 2010. 479 с.

56. Мандзіновська Х. О. Технологія діяльності аналітиків з питань фінансово-економічної безпеки; за заг. ред. проф. А.М. Штангрета. Львів: Українська академія друкарства, 2017. 151 с.

57. Курносів Ю. В., Конотопов П. Ю. Аналітика: методологія, технологія і організація інформаційно-аналітичної роботи. М.: Русаки, 2004. 512 с.

58. Череп А. В., Худолей Л. В. Використання інструментів забезпечення фінансово-економічної безпеки промислових підприємств: монографія; Запорізь. нац. ун-т. Запоріжжя: Запорізь. нац. ун-т, 2018. 221 с.

59. Мойсеєнко І. П., Демчишин М. Я. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 10. С.239-244.

60. Пархоменко О. Роль інформаційно-аналітичного забезпечення в управлінні функціональними системами. *Проблеми науки*. 2006. № 10. С.18-22.

61. Ніколаюк С. І., Никифорчук Д. Й. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності: Курс лекцій. К.: КНТ, 2005. 320 с.

62. Новикова О. Ф., Покотоленько Р. В. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення; [наук. ред. О.І.Амоша]; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк.: 2006. 407 с.

63. Омелянович Л. О., Долматова Г. Є. Економічна безпека торговельного підприємства. Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. Донецьк, 2005. 195 с

64. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія. К.: Книжкове видавництво Національного авіаційного ун-ту, 2007. 436 с.

65. Кириченко О. А. Лаптев С. М., Пригунов П. Я., Захаров О. І. Управління фінансово-економічної безпекою: навч. посібник. К.: Дорадо-Друк, 2010. 480 с.

66. Polozova T., Cherkashina M., Shapoval O., Romanchik T., Alzoubi Laith Abdel Karim Mohammad. Aassessment of risks in conditions of provision of security of economic activities of organizations (Оцінювання ризиків в умовах забезпечення безпеки господарської діяльності організацій). *Journal of security and sustainability issues*. 2019. № 8 (4). С. 705-714.

67. Polozova T., Musiienko V., Storozhenko O., Peresada O., Geseleva N. Modeling of energy-saving processes in the context of energy safety and security. *Journal of security and sustainability issues* (Моделювання енергозберігаючих процесів в контексті енергетичної безпеки). 2019. № 8 (3). С. 387-397.

68. Полозова Т.В. Формування інноваційно-інвестиційного механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 592 с.

69. Полозова Т.В., Майстро Р.Г. Напрями вдосконалення державного регулювання економічної безпеки України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 1(12). С. 46-50.

70. Polozova T.V., Nicola Jennifer John Elia. Enterprise economic security system: theoretical aspects of formation. Економічні та безпекові виклики сучасного бізнес-середовища: колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Т.В. Полозової. Харків: ХНУРЕ, 2020. С. 355-362.

71. Полозова Т.В. Особливості діагностики інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства в контексті економічної безпеки. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць*. Вип. 28. Ч. 3. Чернівці: БДФЕУ, 2015. С.88-91.

72. Полозова Т.В. Графоаналітична модель діагностики інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства в контексті економічної безпеки. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Збірник наукових праць. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. Харків: НТУ «ХПІ». 2015. № 26 (1135) С. 110-124.

73. Полозова Т.В. Модель оцінки рівня інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства. *Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Випуск 11. 2015. № 11. Ч. 5. С. 86-91.

74. Полозова Т. В., Ал-Касеасбех Ахмад Закарія Саламех. Обліково-аналітична інформація в системі економічної безпеки підприємства. *Сучасні стратегії економічного розвитку: наука, інновації та бізнес-освіта*. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 3 листопада 2020 р.) / За заг. ред. Т. В. Полозової [та ін.]. Харків: ХНУРЕ, 2020. С. 259-261.

75. Полозова Т. В., Ал-Касеасбех Ахмад Закарія Саламех. Особливості формування обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства. Економічні та безпекові виклики сучасного бізнес-середовища: колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Т. В. Полозової. Харків: ХНУРЕ, 2020. С. 419-426.